



Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Podmínky mateřských škol pro výchovu a vzdělávání dětí od dvou do tří let

Vypracovala: Jana Krčilová
Vedoucí práce: Mgr. Dita Podhrázká

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 10. prosince 2022

.....

Jana Krčilová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Ditě Podhrázké za její cenné rady a trpělivost při vedení kvalifikační práce. Dále děkuji své rodině za jejich podporu a trpělivost, paním učitelkám ze spolupracujících mateřských škol a kolegyním za pomoc při výzkumu.

Abstrakt

Tématem bakalářské práce jsou podmínky mateřských škol pro výchovu a vzdělávání dětí od dvou do tří let. Bakalářská práce je rozdělena na dvě základní části - teoretickou a praktickou. Teoretická část mimo podmínek vzdělávání v mateřských školách (a to především podmínek pro děti mladší tří let) přibližuje vývoj a schopnosti dítěte od dvou do tří let prostřednictvím vývojové psychologie.

Praktická část se věnuje kvalitativnímu výzkumu, jenž byl proveden na základě osobních návštěv, konzultací a rozhovorů s pedagogy ve třech vybraných mateřských školách na Humpolecku.

Cílem práce je vysvětlit jednotlivé podmínky (materiální, personální, psychosociální, a jiné.), a zjistit jakým způsobem mateřské školy zajišťují podmínky pro výchovu a vzdělávání dětí mladší tří let.

Klíčová slova

dvouleté dítě; mateřská škola; podmínky; výchova; vzdělávání

Abstract

The topic of this bachelor's thesis approaches the issue of the conditions of kindergartens for the education of children aged 2-3 years old. The thesis is divided into two basic parts - theoretical and practical. The theoretical part describes the conditions of education in kindergartens (especially the conditions for children under the age of three years old) and also describes the development and abilities of a child between two to three years of age using developmental psychology.

The practical part is devoted to qualitative research, which was conducted on the basis of personal visits, consultations and interviews with teachers in three selected kindergartens in Humpolec area.

The aim of the thesis is to explain the individual conditions (material, personnel, psychosocial, etc.) and to find out how kindergartens provide conditions for the upbringing and education of children under three years of age.

Keywords

a two-year-old child; kindergarten; conditions; upbringing; education

Obsah

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VÝVOJ DÍTĚTE OD DVOU DO TŘÍ LET	9
1.1 Tělesný vývoj	9
1.2 Vývoj hrubé motoriky	9
1.3 Vývoj jemné motoriky	10
1.4 Hygiena a sebeobsluha	11
1.5 Kognitivní vývoj	12
1.6 Vývoj řeči a jazyka	13
1.6.1 Komunikace	14
1.7 Emoční vývoj	15
1.8 Období vzdoru	16
1.9 Vývoj pozornosti	17
1.10 Vývoj paměti	17
2 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ DVOULETÝCH	19
2.1 Podmínky ve vzdělávání	20
2.2 Věcné podmínky	21
2.3 Životospráva	22
2.4 Psychosociální podmínky	24
2.5 Organizace	25
2.6 Personální a pedagogické zajištění	25
2.7 Řízení mateřské školy	27
2.8 Spoluúčast rodičů	28
PRAKTICKÁ ČÁST	29
3 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	29
3.1 Cíl výzkumu	29
3.2 Výzkumné otázky	29
3.3 Metody výzkumu	29
3.4 Realizace výzkumu	30
3.5 Technika sběru dat	30
4 PŘEDLOŽENÍ ZJIŠTĚNÍ	31
4.1 Medailonky mateřských škol	31
Komunikační partner 1	31
Komunikační partner 2	31
Komunikační partner 3	31
4.2 Věcné podmínky	32
4.2.1 Komunikační partner 1	32
4.2.2 Komunikační partner 2	33
4.2.3 Komunikační partner 3	35

4.3	Životospráva.....	36
4.3.1	Komunikační partner 1.....	36
4.3.2	Komunikační partner 2.....	37
4.3.3	Komunikační partner 3.....	38
4.4	Psychosociální podmínky	39
4.4.1	Komunikační partner 1.....	39
4.4.2	Komunikační partner 2.....	39
4.4.3	Komunikační partner 3.....	40
4.5	Organizace.....	41
4.5.1	Komunikační partner 1.....	41
4.5.2	Komunikační partner 2.....	42
4.5.3	Komunikační partner 3.....	42
4.6	Řízení mateřské školy	43
4.6.1	Komunikační partner 1.....	43
4.6.2	Komunikační partner 2.....	43
4.6.3	Komunikační partner 3.....	44
4.7	Personální a pedagogické zajištění	44
4.7.1	Komunikační partner 1.....	44
4.7.2	Komunikační partner 2.....	45
4.7.3	Komunikační partner 3.....	45
4.8	Spoluúčast rodičů.....	46
4.8.1	Komunikační partner 1.....	46
4.8.2	Komunikační partner 2.....	47
4.8.3	Komunikační partner 3.....	47
5	DISKUZE	48
6	ZÁVĚR	51
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52
	Seznam použité literatury	52
	Internetové zdroje	53
	SEZNAM PŘÍLOH	55

ÚVOD

Pro svou kvalifikační práci si autorka zvolila téma podmínky mateřských škol pro výchovu a vzdělávání dětí od dvou do tří let. Hlavní motivací při výběru byla především dlouholetá osobní zkušenost s hlídáním malých dětí a v posledních letech rovněž práce učitelky ve třídě s dvou až tříletými dětmi. Jelikož se autorka v mateřské škole mezi nejmenšími pohybuje každý den, rozhodla se do výše zmíněné problematiky proniknout hlouběji. Věří, že se jedná o dostatečně zajímavé téma poskytující prostor pro nespočetné úvahy mezi pedagogy, rodiči i širší veřejností.

Počet dětí mladších tří let umístovaných do mateřských škol každým rokem roste, nicméně většina mateřských škol stále ještě nemá zabezpečené všechny podmínky, a to i přes to, že byl upraven Rámcový vzdělávací program pro předškolní výchovu (dále jen RVP PV) a publikovaný Informační materiál ke vzdělávání dětí od dvou do tří let v mateřské škole Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy.

Předložená bakalářská práce je strukturována jako syntéza obecné teorie v oblasti předškolního vzdělávání a praktického výzkumu. V teoretické části se věnuji batolecímu období a specifikům věkové skupiny, dále pak podmínkám předškolního vzdělávání. V praktické části se zabývám výzkumem a porovnáním tří vybraných mateřských škol na Humpolecku a zjišťuji, jaké mají podmínky pro výchovu a vzdělávání dvouletých dětí.

„Jesle jsou zařízením pro dospělé a děti samy by si je nikdy nevymyslely. Mateřská škola je zařízením pro děti a děti by si ji vymyslely, i kdyby v dnešní podobě nebyla.“
(Matějček, 2013, s. 47)

TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJ DÍTĚTE OD DVOU DO TŘÍ LET

Vývoj dvouletého dítěte je velmi specifický a důležitý pro pochopení kapitoly o výchově. Proto jsem se rozhodla vývoj batolete rozčlenit do několika kapitol – fyzický a psychický vývoj, rozvoj řeči a paměti, sebeobsluha a období vzdoru.

1.1 Tělesný vývoj

„Dochází ke zpomalení růstového tempa, roční přírůstek ve druhém roce je jen poloviční než v prvním roce a činí asi 12 cm, průměrně dítě ve dvou letech měří 87 cm, ve třech letech pak asi 97 cm. Hmotnost se ve druhém roce zvětší asi o 3 kg, ve třetím roce asi o 2 kg, průměrná hmotnost ve dvou letech je 12,5 kg, ve třetím roce 15 kg. Batole má poměrně velkou hlavu, velký a vcelku podsaditý trup a krátké končetiny. Mění se tvar hrudníku, který roste více do šířky.“ (Machová, 1993, s. 213)

I novější zdroje (viz níže) potvrzují výsledky z roku 1993 o tělesných proporcích batolete a doplňují je. „Mozek dosahuje zhruba 80 % velikosti mozku dospělého člověka. Skoro všechny první zuby se už prořezaly. Jako poslední z celkového počtu dvaceti tzv. mléčných zubů se objevují stoličky.“ (Allen a Marotz, 2008, s. 89)

1.2 Vývoj hrubé motoriky

Děti v batolecím věku rychle rostou, vyvíjejí se a samostatně prozkoumávají okolní svět. U dětí se zdokonalují dva typy motorických dovedností - jemná a hrubá motorika. Hrubá motorika zahrnuje koordinaci větších svalů k provádění větších pohybů (Opatřilová, 2004).

V oblasti hrubé motoriky je vývoj batolete asi nejzřetelnější. Zatímco roční miminko se pouze plazilo, dvouleté dítě už objevuje svět ve vzpřímené poloze. Chůze se zpravidla stává velmi jistou s došlapem nejprve na patu a poté na špičku. Dítě dobře ovládá běh s minimem pádů, a to i za přítomnosti větších či menších překážek. Většina dvouletých chodí do schodů i bez přidržování, zpravidla s přisunováním nohou na každém nášlapu. Chození dolů bývá pochopitelně složitější. Dítě se musí podržet zábradlí nebo dospělé osoby, je nejisté a kroky bývají podstatně pomalejší. Kolem

dvou let dítě zkouší udržet rovnováhu na jedné noze (alespoň na okamžik), chůzi po špičkách a otevřít dveře. Umí povyskočit snožmo na místě, ale první skoky trénuje raději z výšky – obrubníku, schodu, nízké zídky (Langmeier a Krejčířová, 2006).

„Lokomoce je schopnost a dovednost pohybu, pohyb v prostoru z jednoho místa na jiné místo pomocí osobní svalové činnosti (např. lezení, plazením, chůzí, během, skoky).“ (Slovník cizích slov, 2005-2022)

„**Lokomoce** má i svůj sociální význam. Je pojímána jako symbol úspěšného vývoje, jako jasný důkaz přechodu na vyšší úroveň. Stimuluje změnu chování rodičů, a zvyšuje sociální status dítěte. Dítě, které umí samo chodit, je považováno za celkově zralejší a je mu přisuzována obecně vyšší úroveň než dítěti, které se ještě samo nepohybuje.“ (Vágnerová, 2012, s. 123)

Vývoj lokomoce je úzce spjat s orientací v prostoru. Díky ní může batole poznávat předměty a svět z různých vzdáleností a směrů.

„Z psychologického hlediska jsou důležité dva druhy pohybu:

- a) **Retence** tj. udržení něčeho, setrvání někde;
- b) **Eliminace** tj. tendence pustit, zahodit, opustit to, co už nechce nebo kde už nechce být.“ (Vágnerová, 2012, s. 121)

Pokud batole ovládá retenci a eliminaci, kontroluje své vyměšování a je schopno se samo udržovat v čistotě (Vágnerová, 2012).

1.3 Vývoj jemné motoriky

„Jemnou motoriku lze charakterizovat jako pohyby řízené aktivitou drobných svalů vyžadující vzájemnou spolupráci rukou a zraku.“ (Bytešníková, 2012, s. 146)

Jemná motorika má velký význam pro rozvoj řeči. K mluvení je zapotřebí rozhýbat mimické svaly, jazyk a ovládnout správné dýchání (Bytešníková, 2012).

Jemné motorické dovednosti zahrnují používání rukou a prstů k ovládnutí menších předmětů, přičemž existuje souvislost mezi rozvojem jemné motoriky a rozvojem jazykových dovedností, rozvojem mozku a gramotnosti. Jemné motorické dovednosti zapojují menší svaly na rukou a prstech, takže dítě může uchopovat věci, držet

je a odkládat i provádět další činnosti, například nabírání jídla, držení tužky nebo zapínání mikiny. Děti si rozvíjejí jemnou motoriku, aby se naučily starat se o sebe a později i psát. Mezi další příklady jemné motoriky patří tleskání rukama, používání hudebních nástrojů, čištění zubů a obouvání bot. Ačkoliv se děti vyvíjejí vlastním tempem, některých milníků dosahují v určitých věkových rozmezích. Ve věku dvou let může batole upřednostňovat jednu ruku před druhou. U dvouletých dětí je jemná motorika stále sofistikovanější. Existuje řada způsobů, jak batoletě pomoci rozvíjet jemnou motoriku a procvičovat si nově nabyté dovednosti prostřednictvím hry a různých aktivit, například vkládání menších nádob do větších, nácvik nalévání vody do nádob, plnění kbelíku pískem, hra s legem, sbírání předmětů pomocí nástrojů, malování, kreslení, lepení, stříhání různých materiálů nůžkami apod. (Opatřilová, 2004).

Dvouleté dítě zvládá řadit kostky svise (věž nebo komín), dokonce je začíná skládat i vodorovně (vlak nebo řada aut). Tím dítě dává najevo ovládnutí vertikálního i horizontálního směru (Matějček, 2005).

Dítě po druhém roce dokáže přiřadit základní geometrické tvary k příslušným otvorům. Zacházení s tužkou začíná být koordinovanější, jsou pomalu vidět pokusy o kresbu. Od nahodilého čmárání, které dítě uspokojuje více než výsledek, se postupně snaží úmyslně napodobovat čáry a kruhové tvary. Na konci batolecího období dokáže napodobit kruh dle předlohy, popřípadě i nepřesný křížek (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Tužku dvouleté batole svírá ve většině případů pomocí dlaňového úchopu. Umí házet míč spodem a neztratit přitom rovnováhu. S oblibou přesypá písek, nalévá vodu a další podobné aktivity (Allen a Marotz, 2008).

1.4 Hygiena a sebeobsluha

Je prospěšné dítě učit hygieně a sebeobsluze již od raného dětství. Dítě se učí, jak je důležité zachovat si zdraví. Při nácviku správné hygieny a samostatné péče o sebe je nezbytné připomínat mu důvody, proč tyto činnosti dělá. Dítě je vedeno k tomu, aby na konci předškolního vzdělávání „zvládalo sebeobsluhu, uplatňovat základní kulturně hygienické a zdravotně preventivní návyky (starat se o osobní hygienu,

přijímat stravu a tekutinu, umět stolovat, postarat se o sebe a své osobní věci, oblékat se, svlékat, obouvat apod.).“ (RVP PV, 2021, s. 16)

Lžičku nebo vidličku dítě drží pevně a obratně s ní zachází natolik, že se z velké části nají samo, používá však převážně lžíci. Pije ze skleničky nebo hrnečku a už se tolik nepobryndá (Matějček, 2005). Hrnek či sklenici dokáže udržet v jedné ruce. Je schopno si samo nandat menší kusy oblečení jako čepici, palčáky, ponožky a jiné, vysvléct se zvládne obvykle bez cizí pomoci (Allen a Marotz, 2008).

Kromě samostatného oblékání (například převlékání se do pyžama) si dítě umí obouvat boty, s výjimkou zavazování tkaniček. Dítě si dokáže samostatně říci o potřebu jít na toaletu/nočník a s pomocí potřebu vykonat, zvládá hygienu po použití toalety/nočníku i hygienu před jídlem. Zpravidla si během dne řekne na nočník, někdy zvládne i celou noc se suchou plenou (Matějček, 2005).

1.5 Kognitivní vývoj

Pedagogický slovník charakterizuje kognitivní vývoj jako „vývoj poznávacích funkcí u člověka během života.“ (Průcha a Walterová a Mareš, 1995, s. 99)

Batolečí období je etapou **symbolického a předpojmového myšlení** to je způsob uvažování, který pracuje se znaky nebo symboly (Piaget, 1970). Dítě si dokáže představit nějaký objekt nebo aktivitu a její výsledky, aniž by ji muselo provádět. Dítě pracuje na základě předchozích získaných zkušeností (Vágnerová, 2012).

Ve fázi **symbolického myšlení** (od dvou do čtyř let) užívá dítě symboly jako zástupné znaky. Kupříkladu „kostička“ může znamenat telefon, židle, sedadlo v autobuse, „kamínek“ zase auto, a podobně (DeLoache, 2011 in Vágnerová, 2012).

Oči a pohyby rukou jsou koordinovanější. Dvouleté dítě dokáže předměty spojovat a zase rozpojovat. Roztřídí předměty podle jednoho kritéria – barvy, tvaru a tak podobně (kupříkladu hromadu hraček rozdělí podle barvy na červené a modré; Anebo dle tvaru rozčlení kostky – zvířátka). Malé děti dokáží celé dlouhé chvíle setrvat a nehnutě sledovat osoby, zvířata, věci nebo činnosti, které je fascinují a poutají pozornost. Snaží se tak přijít na podstatu věcí, pozorují, jak svět kolem nich funguje.

Umí dát najevo, co je bolí a kde. Objevují vztah mezi příčinou a následkem (Allen a Marotz, 2008).

Hra na „jako“ je rovněž důležitým znakem myšlenkového vývoje. V podstatě se jedná o nápodobu činností, které někdy dřív dítě vidělo. Například batole napodobuje maminku, jež se o něj stará, krmí ho a dává spát tím, že stejným způsobem opečovává svého oblíbeného plyšového medvídku. Přitom chápe rozdíl mezi realitou a imaginární hrou, tzn., vnímá, že ve skutečnosti žádné takové potřeby medvěd nemá – na rozdíl od něho samotného (Siegler et. al., 2003 in Vágnerová, 2012).

Dítě ve dvou letech zůstává na půlce cesty mezi **individuálními konkrétními** věcmi a **obecností** třídy (Langmeier a Krejčířová, 2006). Dítě nedokáže rozlišit slimáka jakožto jednoho zástupce celého druhu. Zahlédne-li batole jiného slimáka, domnívá se, že se jedná o téhož plže objevivšího se na rozdílném místě. Popřípadě dítě znejistí a neví, zda se jedná o totožného slimáka či ne (Piaget, 1970).

1.6 Vývoj řeči a jazyka

Pozornost rodiče nejvíce upoutává právě vývoj řeči (Matějček, 2005). V polovině druhého roku života dítěte bývá mluveného slovo velmi rychle rozvíjeno, dítě zároveň začíná rozumět symbolickému významu slov (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Jazyk je nástroj **sociální adaptace**. Díky jazyku se může člověk plně začlenit do společnosti. Důležité je mít při vývoji v řeči správný mluvní vzor, nejlépe tedy rodiče, kteří jsou s dítětem nejčastěji (Vágnerová, 2012).

Dramaticky rozvíjen je **pasivní** (slova, kterým dítě rozumí, ale nepoužívá je) i **aktivní** (slova, která dítě aktivně používá) slovník dítěte, přičemž pasivní slovní zásoba je mnohem větší a rozvinutější. Často během dne se ptá „Co to je?“, protože chápe, že každá věc má své jméno. Začíná se zajímat „Proč?“- snaží se věcem přijít na kloub (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Batole už dávno zná a používá podstatná („máma“) a přídavná jména („modré kalhoty“) a citoslovce („haf“, „bů“). Ve dvou letech už začíná užívat i slovesa („jít domů“) a příslovečná určení („na zemi“) (Vágnerová, 2012). Dvouleté dítě ovládá

dvě stě až tři sta slov, to je desetkrát více než v osmnácti měsících (Langmeier a Krejčířová, 2006).

Vývoj aktivní řeči batolete se dělí do několika fází:

- a) **„Období dvouslovných vět** – do této fáze se batole dostává kolem dvou let;
- b) **Období telegrafických vět** – doba od dvou do dvou a půl věku dítěte. Typickým znakem je vynechávání zbytečných slov jako třeba spojky, části slova nebo koncovky;
- c) **Období úplných vět** – nastává mezi druhým a třetím rokem, kdy si děti osvojují základní gramatická pravidla. I přes gramatickou citlivost batolete jsou věty zpočátku agramatické a dítěti jde především o obsah sdělení než o jeho formu.“ (Vágnerová, 2012, s. 145)

Batole má rádo, když mu někdo čte a snaží se aktivně zapojovat (ukazuje na obrázky, otáčí stránky). Skládá věty až o čtyřech slovech a jeho mluvní projev se stává ucelenější. Mluví i o nepřítomných předmětech a událostech, které se nyní neodehrávají – tím ukazuje svůj jazykový i kognitivní pokrok (Allen a Marotz, 2008).

Důležitým znakem je i to, že dítě o sobě mluví, většinou až do třech let, ve 3. osobě kupříkladu: „Janička chce jít ven.“ „Honzík má hlad.“ (Používá své jméno.) Změní se to ve chvíli, kdy si dítě uvědomí sebe a svoji identitu – znak dalšího vývoje (Langmeier a Krejčířová, 2006).

1.6.1 Komunikace

„Děti mají potřebu komunikovat a tato potřeba stimuluje rozvoj řečových dovedností – 90 % komunikačních projevů dvouletého dítěte je někomu adresováno, respektive je odpovědí na něčí projev, a toto sdělení má určitý cíl.“ (Průcha, 2011 in Vágnerová, 2012, s. 157)

Dítě se snaží prostřednictvím komunikace upoutat pozornost dospělého a vyjádřit své přání a názory. Díky komunikaci se stává batole samostatnějším subjektem, jež se dovede lépe prosadit a přestává být manipulováno jinými lidmi. Verbální komunikace (to jsou slova) umožňuje dítěti sdělování, ale i přijímání informací způsobem, který je pro všechny jednotný a pochopitelný. Neméně důležitou složkou

je neverbální komunikace (to jsou gesta, mimika, tón hlasu, a jiné.), kterou batole intenzivně vnímá a běžně ji v komunikaci používá (Vágnerová, 2012).

1.7 Emoční vývoj

„Celkový vývoj dětské psychiky se projevuje i v oblasti emocí, jejich kvality a vztahu k vyvolávajícím podmětům. Každá emoce má v určitém období psychického vývoje specifický význam a souvisí s rozvojem nějaké funkce, eventuálně její dosaženou úroveň signalizuje. I v batolecím období mají některé emoce větší význam než jiné právě proto, že jsou ve vztahu k určitým vývojovým procesům.“ (Vágnerová, 2012 s. 146)

- a) „ **Hněv a vztek** – během druhého roku života si batole uvědomuje sebe a svoji potřebu prosadit se, v důsledku toho vymáhá něco, co zrovna chce (sladkost, hračku) pomocí většinou přemrštěného hněvu a vzteku. Taková reakce signalizuje velmi malou schopnost ovládat vlastní emoce.
- b) **Stud a lítost** – batolata začínají chápat význam pravidel chování a vzrůstá jejich senzibilita vůči těmto normám, ve chvíli překročení pomyslné hranice dítě pociťuje stud, případně i lítost a snaží se chybu napravit.
- c) **Strach** – je spojen s proměnou kognitivních funkcí, bývá reakcí na vznik představ, nebo se váže s pocitem nejistoty, která vzniká kontaktem s novým a neznámým.
- d) **Hrdost a pýcha** – při úspěchu nebo při překročení limitu ji dávají batolata najevo.
- e) **Žárlivost** – se projevuje většinou k sourozenci.“ (Saarni et. al., 1998 in Vágnerová, 2012, s. 146)

„V batolecím věku se mění vztahy k lidem, což se odrazí jak ve změně vztahových emocí, tak i v situačních emočních reakcích.“ (Vágnerová, 2012, s. 147) Batolata se nachází v egocentrismu. **Egocentrismus** je způsob myšlení, kdy centrem zájmu a všeho dění je jedinec a jeho ego, to znamená: „v jednání i myšlení pozornost zaměřená na vlastní osobu“ (Slovník cizích slov, 2005-2022). Batolata se domnívají, že se všechno „točí“ kolem nich a cítí se být zodpovědné za pocity blízkých.

Egocentrismus se projevuje i neochotou rozdělit se o cokoli a prosadit se za každou cenu. Dětská nervová soustava není natolik vyzrálá, aby se dítě dovedlo soustředit na potřeby například mladšího sourozence, protože pro něj je důležitější vlastní ukojení potřeb (Vágnerová, 2012).

Dvouleté dítě bývá netrpělivé. Nerado čeká a střídá se. Rádo pomáhá mámě při každodenních činnostech například v kuchyni nebo na zahradě. Sleduje, jak si hrají vrstevníci a snaží se jejich hru napodobit, ale většinou se do hry ještě nezapojuje (Allen a Marotz, 2008).

1.8 Období vzdoru

Období vzdoru neboli **negativismus** – termín, jenž v podstatě vše vysvětluje. Dítě se vzteká, má odmítavý přístup a vyžaduje, aby bylo za každou cenu po jeho. Negativismus neboli „počáteční projev nezralé dětské vůle“ (Vágnerová, 2012, s. 168). Dítě si v období vzdoru uvědomuje vlastní identitu, často proto používá slova jako: „já sám“ nebo „já chci“. Tím dává najevo uvolňování závislosti na dospělých a má tendenci prosadit sebe a svoje rozhodnutí téměř za jakoukoliv cenu. Dítěti mnohokrát ani nezáleží na obsahu sdělení, ale jen na snaze dosáhnout svého (Vágnerová, 2012).

Nejméně polovina dětských zlostných záchvatů je vinou dospělých. Dospělí na děti spěchají, nenechávají jim čas věci dokončit. I pro dospělého jedince situace, kdy má rozdělanou práci (má jednání, vaří a podobně) je jakékoliv vyrušení z takovéto činnosti, (například časový nátlak nebo nemožnost aktivitu dokončit), frustrující (Matějček, 2013).

Vzdorovitost není důsledkem nesprávné výchovy či nezdravého vývoje, ba právě naopak. Vrchol vzdoru nastává kolem dvou a půl roku a je přirozeným vývojovým jevem. Ke zvládnutí nepříjemného období přispívá klidný, chápající a tolerantní, ale důsledný výchovný přístup rodičů. Když dojde ke vzdoru, je nejvhodnější odvést dětskou pozornost jinam, například zaujmout ho zajímavým jevem nebo předmětem (upozornit na překrásného motýla nebo na oblíbenou písničku), zdůraznit jeho kladné vlastnosti nebo dítě požádat o pomoc a spolupráci při činnosti (Langmeier a Krejčířová, 2006). Pomáhá dítě nechat o samotě, aby mělo čas se uklidnit. Popřípadě můžeme

sami z místnosti odejít, aniž bychom na vzdorovité dítě reagovali. Nejlepší volbou je konfliktům pokud možno předcházet. V žádném případě nepomůže batole za jeho záchvat trestat, domlouvat mu, ani s ním jeho chování rozumně rozebírat. „Tady totiž nejde o rozum, ani o charakter, ani o mravní záležitost. Je to prostě projev slabosti adaptačních mechanismů nevyspělého organismu dítěte.“ (Matějček, 2013, s. 41)

1.9 Vývoj pozornosti

Během druhého a třetího roku se rozvíjí **zaměřenost pozornosti** a zlepšuje se úmyslná, vnitřně regulovaná pozornost na věci, které dítě zajímají a setrvávají u nich zatím jen krátkou dobu (Richards, 2008 in Vágnerová, 2012).

Vyvíjí se **sdílení pozornosti**, to znamená že, se dítě zaměřuje na to, co hlavně matka (nebo i jiný člověk) pokládá za podstatné a získává nové znalosti (Mudy a Van Hecke, 2011 in Vágnerová 2012).

1.10 Vývoj paměti

Zlepšování paměťových schopností v batolecím období se projeví rychlejším zpracováním informací a délkou jejich uchování (Schneider, 2011 in Vágnerová, 2012).

Rozvoj paměti se dělí do několika skupin:

- a) **Krátkodobá pracovní paměť** – slouží k uchování informací o aktuální situaci, většinou pouze na krátkou dobu (Schneider, 2011 in Vágnerová, 2012).
- b) **Implicitní paměť** – díky ní si dítě může vybavit situaci, která se odehrála v minulosti (před týdnem) a aplikovat ji v přítomnosti tzv. **oddálená nápodoba**. Kupříkladu vidělo, jak si hrálo dítě s auty a dovede hru i po čase napodobit. Hra se díky implicitní paměti stává méně stereotypní (Schneider, 2011 in Vágnerová, 2012).
- c) **Explicitní sémantická paměť** je v batolecím období nejvíce rozvíjena. Slouží k zapamatování si poznatků, které je dítě schopno verbálně popsat. Velmi se obohacuje slovní zásoba (Vágnerová, 2012).
- d) **Explicitní epizodická paměť** se teprve začíná rozvíjet. Týká se běžných každodenních činností (například koupání, ukládání ke spánku, a jiné.), při nichž

si batolata utvářejí „scénáře“ to je obvyklý průběh činnosti. Při narušení scénáře děti obvykle odporují, protože aktivita neprobíhá, tak jak jsou zvyklé (Schneider, 2011 in Vágnerová, 2012).

- e) **Autobiografická paměť** – zahrnuje události, v nichž je hlavní postava samo dítě. Je podmíněna tím, že dítě chápe sebe jako samostatnou bytost. Teprve potom je schopné uvědomit si, že něco dělá nebo zažívá a zapamatuje si to. Vývoj autobiografické paměti lze vymezit ke konci druhého roku života (Hayne, 2004 in Vágnerová, 2012).

V batolecím věku je paměť velmi útržkovitá a děti si pamatují části jen příběhu, pohádky nebo události, jež je nejvíce zaujala. Kupříkladu „Talíř se rozbil.“, „Vlk sežral Karkulku.“, „Jeli jsme vlakem a babička spala“ (Schneider, 2011 in Vágnerová, 2012).

2 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ DVOULETÝCH

Hlavním důvodem umístování dětí mladších tří let do předškolního zařízení bývá především ekonomická situace v rodinách. Pro mnoho žen je návrat do zaměstnání před třetím rokem života jejich dítěte důležitý nejen z ekonomických důvodů, ale i kvůli osobní spokojenosti. Kromě motivace ke zlepšení finanční situace rodiny touží i po návratu do společnosti. Mnozí rodiče uvádí mimo jiné jako důvod „předčasného“ návratu do zaměstnání obavy ze zapomínání vědomostí a dovedností v oboru či ztrátu klientely, kterou během podnikání pracně získávali (Hašková a Saxonberg, 2012).

Dle statistik (v Tabulce 1) mají největší zastoupení v celkovém počtu dětí do tří let (včetně).

Tabulka 1: *Mateřské školy podle krajů ve školním roce 2020/2021*

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy								
ČR, kraje CR, Region	Školy Schools	Třídy Classes	Děti Children					
			celkem Total	z toho dívky Girls	v tom ve věku (%) aged (%)			
					do 3 let up to 3 years	4 roky 4 years	5 let 5 years	6 a více let 6+ years
Česká republika Czech Republic	5 317	16 526	357 598	172 011	35,7	28,7	29,7	5,9
Hl. m. Praha	429	1 901	42 578	20 495	34,2	30,4	30,8	4,7
Středočeský	803	2 364	51 197	24 611	34,2	29,4	30,7	5,7
Jihočeský	324	1 035	22 651	10 770	37,6	26,9	28,9	6,6
Plzeňský	280	869	18 789	9 022	34,2	29,4	30,0	6,3
Karlovarský	124	385	8 341	4 055	37,0	27,6	30,7	4,7
Ústecký	361	1 159	24 230	11 772	35,7	28,2	30,7	5,4
Liberecký	236	710	14 962	7 185	34,8	29,3	29,3	6,6
Královéhradecký	314	869	18 311	8 765	35,9	28,1	29,0	7,0
Pardubický	317	800	17 897	8 614	36,9	28,2	29,3	5,7
Vysočina	288	829	17 527	8 546	37,2	28,1	29,0	5,6
Jihomoravský	673	1 879	41 058	19 809	34,6	29,2	30,1	6,1
Olomoucký	388	1 060	22 249	10 627	37,5	28,1	27,6	6,8
Zlínský	316	883	19 735	9 493	37,0	27,8	28,7	6,6
Moravskoslezský	464	1 783	38 073	18 247	37,2	27,6	29,2	6,0

Zdroj: Český statistický úřad, 2022

„Základní principy vzdělávání dvouletých v mateřské škole zahrnují samozřejmě výchovu i péči:

- a) Individuálně podporovat jejich rozvoj, zvědavost, snahu po objevování a aktivitě, ale nepřetěžovat je, tzn. nepoškodit děti fyzicky ani psychicky;
- b) Vytvořit pevné základy pro jejich postupné osamostatňování v oblasti sebeobsluhy a socializace směřující k rozvoji osobnosti;
- c) Úzce spolupracovat s rodinou a vytvořit podmínky pro zajištění organické provázanosti režimu dvouletého dítěte v rodině i v instituci.“ (Kropáčková, 2016 in Kropáčková a Splavcová, 2016, s. 30)

V RVP PV jsou definovány tři základní cíle, které jsou závazné pro celé předškolní období a směřují k nim všechny činnosti:

- a) **„Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání;**
- b) **Osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost;**
- c) **Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.“** (RVP PV, 2021, s. 10)

2.1 Podmínky ve vzdělávání

Podmínky vzdělávání vytyčují rámcové vzdělávací programy pro všechny úrovně vzdělávání vydané a aktualizované Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Jedná se o základní kurikulární dokumenty přístupné na webových stránkách Národního ústavu pro vzdělávání. Preprimární ústavní výchova je vymezena platným Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV). Poslední korekce nabyly účinnosti 1. září 2021. Pro účely kvalifikační práce je stěžejní zejména úprava platná od 1. února 2017, jež se zaměřuje na proces vzdělávání dvou a tříletých dětí v mateřských školách (včetně podmínek jejich vzdělávání). 19. ledna 2017 vyšla opatření Ministerstva, kterými se RVP PV doplnil. „Cílem tohoto materiálu je zpřehlednit informace týkající se předškolního vzdělávání dětí ve věku od dvou do tří let, poukázat na dílčí odlišnosti při vzdělávání těchto dětí ve srovnání s dětmi tříletými až šesti/sedmiletými a v neposlední řadě poskytnout mateřským školám vodítka k tomu, jak mají postupovat a jaká opatření učinit, aby byly

nastaveny optimální podmínky pro děti ve věku od dvou do tří let.“ (Informační materiál ke vzdělávání dětí od dvou do tří let v mateřské škole, 2017, s. 5)

RVP PV poukazuje na vhodnost začleňování dvouletých dětí do procesu předškolní výchovy, „je však nezbytné uvědomovat si specifika související s dosahovanou úrovní ve všech oblastech vývoje dítěte.“ (RVP PV, 2021, s. 38)

Mezi podmínky vzdělávání se řadí:

- a) **Věcné (materiální) podmínky,**
- b) **Životospráva,**
- c) **Psychosociální podmínky**
- d) **Organizace,**
- e) **Personální a pedagogické zajištění,**
- f) **Řízení mateřské školy,**
- g) **Spoluúčast rodičů.**

Každá podmínka tvoří jednu samostatnou kapitolu.

2.2 Věcné podmínky

Zajištění vhodných věcných (materiálních) podmínek představuje jeden ze základních předpokladů škol ke vzdělávání. Patří mezi ně: zahrada, šatny, prostor tříd, výběr hraček, hygienické zázemí, ergonomický a bezpečný nábytek.

Dvouleté děti potřebují obecně velké volné prostory. Kupříkladu v šatnách mateřské školy bývá pro mladší děti vyhrazeno takové místo, které pojme více náhradního oblečení, než mívají předškoláci. Dále pak prostory na zahradě musí být dostatečně rozlehlé a s různými povrchy. Ve třídách s malými dětmi není zapotřebí zřizovat „schovávací koutky pro hru“. Dvouleté děti dávají přednost volnému prostoru. Autorky rovněž hovoří o důležitosti nezahlcování dětí přílišným množstvím hraček, jež zbytečně rozptyluje jejich pozornost a znemožňuje tak dětem zapamatovat si systém ukládání pomůcek. Hračky a pomůcky by měly být uloženy na přístupném místě a takovým způsobem, aby si je děti mohly sami brát. Je tak uvedeno i v RVP PV. Důležitost je příkládána i vhodnému výběru hraček. U didaktických pomůcek výrobce uvádí

věkovou hranici použití výrobku, která by neměla přesáhnout tři roky. Hračka by měla být pro dítě bezpečná, z nezávadného materiálu a neměla by se skládat z malých částí. Při přípravě prostor pro dvouleté děti se klade důraz na samostatnou třídu (Kropáčková a Splavcová, 2017).

„Všechny vnitřní i venkovní prostory mateřské školy splňují bezpečnostní a hygienické normy dle platných předpisů (týkajících se například čistoty, teploty, vlhkosti vzduchu, osvětlení, hlučnosti, světla a stínu, alergizujících či jedovatých látek a rostlin). Na budovu mateřské školy bezprostředně navazuje zahrada či hřiště.“ (RPV PV, 2021, s. 31)

Mezi další podmínky patří výběr vhodného nábytku (včetně lůžek), jenž odpovídá tělesnému vzrůstu dvouletých dětí, podporuje správné držení těla (židle) a je stabilní. „Ergonomické parametry školního nábytku upravuje vyhláška č. 410/2005 Sb.“ (Informační materiál ke vzdělávání dětí od dvou do tří let v mateřské škole, 2017, s. 7)

Hygienické zázemí pro děti do tří let je dáno vyhláškou č. 410/2005 Sb. o hygienických požadavcích, jež uvádí, že „část toalet může být nahrazena nočníky, hygienické zázemí musí obsahovat přebalovací pult a nášlapný koš na použité papírové pleny. Součástí umývárny by měl být sprchový kout nebo dětská vanička. Všechny baterie by měly být napojeny na jednu centrální mísící baterii ovlivňující teplotu vody.“ (Příloha č. 1 k vyhlášce č. 410/2005 Sb.)

2.3 Živospráva

Do životosprávy se řadí správná skladba jídelníčku, plnohodnotná a vyvážená strava, dodržování technologie příprav a neustálý přístup k pitnému režimu. Dvouleté děti je třeba ustavičně k pití pobízet (Kropáčková a Splavcová, 2016). Je nepřijatelné, aby pedagogové násilně nutili děti do jídla (RVP PV, 2021).

Zdravý životní styl (zdravá životospráva) zahrnuje udržování kondice prostřednictvím pohybu a cvičení, dostatečnou konzumaci ovoce a zeleniny, omezení příjmu soli apod. (Illková a Daňková, 2004).

V předškolním věku je dítě tvárné k tomu osvojit si zásady zdravé životosprávy (učit děti správným stravovacím návykům je přirozený proces). Během tohoto období získávají stravovací návyky, které je pak ovlivní na celý život. Podmínkou pro úspěšné

utváření zdravého životního stylu je klidné, pohodové a podpůrné rodinné a školní prostředí. Příjem potravy je součástí procesu socializace, kdy se u dítěte vytvářejí určité vzorce chování a pocitů. Na životosprávu dítěte má vliv jeho rodina (socioekonomický status, struktura, zaměstnání rodičů), společnost (dostupnost a nabídka kvalitních a zdravých potravin, negativní vliv reklamy propagující nezdravá sladká, tučná a slaná jídla) a škola (vliv pedagogů a vrstevníků, stravování ve školní jídelně, pitný režim apod.) (Prevence poruch zdraví dětí a mládeže, 2004). Pedagog by se měl soustředit na dítě a jeho zdraví (sledovat faktory, které mají na zdraví dětí vliv) a sám by měl jít dětem příkladem (RVP PV, 2021).

Stravování v mateřské škole se řídí definovanými výživovými normami a finančními limity pro nákup potravin. Ve vyhlášce č. 107/2005 Sb., o školním stravování, je dále definována organizace stravování v mateřské škole, platby za stravování a rozsah služeb. Děti mladší tří let jsou začleněny do skupiny strávnicků ve věku tři až šest let (Vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování).

Potřeba spánku je velmi individuální. Ve dvou letech dítě potřebuje obvykle 11-12 hodin spánku a jedno zdřímnutí po 1-2 hodinách. Odpočinek ve školce je obvykle v rozmezí právě 1-2 hodin (viz. Tabulka 2).

Tabulka 2: *Potřeba spánku batolat*

Věk dítěte	Zdřímnutí	Noční spánek	Spánek celkem
1 rok	2,5 hodiny	11 hodin	13,5 hodiny
2 roky	1,5 hodiny	11,5 hodiny	13 hodin
3 roky	Cca 45 minut	11,5 – 12 hodin	11,5 – 12 ³ / ₄ hodiny

Zdroj: BabyCentre 2000-2022

Nicméně dětem, které mají nižší potřebu spánku, by měl být nabídnut náhradní klidný program, a neměly by být nucené k odpočinku na lůžku (RVP PV, 2021).

Pobyt venku pro předškolní děti je určen zpravidla 2 hodiny za příznivých klimatických podmínek (Vyhláška 410/2005). Nicméně pro děti mladší tří let je lepší volit kratší pobyt především na zahradě namísto procházky (Kropáčková a Splavcová, 2016).

2.4 Psychosociální podmínky

Psychosociální podmínky zahrnují soubor pravidel, vzájemných vztahů ve skupině, bezpečné a jisté prostředí, respektování potřeb dětí, vlídná (efektivní) komunikace, dostatečný čas na činnosti, čas na adaptaci (RVP PV, 2021).

V předškolním období je zahájen proces **socializace dítěte**, které se začíná účastnit aktivit s vrstevníky, projevuje iniciativu při výběru aktivit, učí se hře rolí apod. Kromě vlivu rodičů a sourozenců se dítě začíná adaptovat na nové prostředí mateřské školy. Pracovníci vytvářejí v mateřské škole příjemné prostředí, kde se děti i pracovníci cítí bezpečně a spokojeně. Všechny děti jsou rovnocenné, žádné z nich nesmí být znevýhodňováno, či naopak na úkor ostatních. Pracovníci školy respektují potřeby dětí, zajišťují pohodu, klid a důvěru (RVP PV, 2021).

Pro dvouleté dítě je mateřská škola většinou první institucí, kde se setkává se svými vrstevníky. Pro jeho **úspěšnou adaptaci** (adaptační období by mělo trvat čtyři až šest týdnů, s postupným prodlužováním doby pobytu) je nezbytná provázanost režimu dítěte v rodině a v MŠ (základem je aktivní budování vztahů a kooperace s rodinou). V prostředí MŠ by se mělo dítě cítit dobře, bezpečně a sebejistě. V tomto období si dítě utváří celoživotní návyky, učí se respektovat normy a pravidla. Vhodný je pravidelný denní režim, klid a pravidelný odpočinek, individuální péče a řád (Informační materiál ke vzdělávání dětí od dvou do tří let v mateřské škole, 2017).

Je vhodné dodržovat následující zásady:

- a) prodlužovat délku pobytu vždy nejvýše o stejný časový úsek,
- b) dítě nebudit,
- c) snažit se s ním komunikovat,
- d) dbát na jeho potřeby,
- e) zajistit přítomnost rodičů hned po jeho probuzení (alespoň v prvních dnech),
- f) neměnit dobu pobytu v pondělí, případně po jiném vynechaném dni,
- g) ponechat dítěti vlastní předmět (hračku, plyšáka apod.) (Splavcová, 2015).

Dvouleté děti si vytvářejí silnější vazbu na pedagogy (případně osobu, která dítě uvádí do kolektivu) než starší děti. Pedagog by jim měl věnovat dostatek času a možností vykonávat aktivity ve spolupráci s ním. Největší hrozbou pro úspěšnou adaptaci je nepravidelná či nedostatečná docházka a nedostatečná či neefektivní kooperace s rodiči dítěte (Splavcová, 2015).

Základem **efektivní komunikace** je nejen verbální sdělování i neverbální komunikace. Záleží na tom, co je sdělováno, ale hlavně jakým způsobem. Je důležité pozornost rozdávat i dostávat (oční kontakt). Efektivně komunikovat znamená jasně, stručně a se záměrem (Madio, 2020).

2.5 Organizace

Den ve třídě dvouletých by měl mít pevně daný **denní řád** (režim dne), který zahrnuje pravidelnou dobu na hru, svačinu, pobyt venku, oběd, atd.. Režim dne malým dětem pomáhá navodit pocit bezpečí a jistoty. Také by tu měla být stanovena jasná a jednoduchá pravidla, která vytváří pocit vzájemného soužití (sounáležitosti). Denní řád by měl počítat i s dostatkem na času na jednotlivé činnosti (Kropáčková a Splavcová, 2016).

Pro děti raného věku je důležitá „stálost prostředí a pečujících osob“. Proto není vhodné slučování tříd (včetně „scházející“ třídy) a střídání pedagogů. (Kropáčková, Splavcová, 2016, s. 86) K pocitu stálosti přispívá i režim dne a rituály, které dětem pomáhají orientovat se v čase, jasná a stručná pravidla, hranice (Matějček a Langmaier, 1981 in Kropáčková a Splavcová, 2016).

Děti by měly mít svoje místo v šatně, u stolu, svoji přihrádku na peřiny. Řízená činnost by měla být kratší, protože děti mladší tří let udrží zpravidla pozornost jen velmi krátkou chvíli (5-10 minut). Na provedení činnosti by měly mít dostatečně dlouhou dobu (Kropáčková a Splavcová, 2016).

2.6 Personální a pedagogické zajištění

V rámci personálním a pedagogickém zajištění jsou sledovány zejména:

- a) kompetence pracovníků,
- b) problematika jejich dalšího vzdělávání nebo sebevzdělávání,

- c) vzájemné vztahy mezi rodinou a školou,
- d) formy a obsah komunikace
- e) a spolupráce s rodiči apod.

Co se týká pedagogického a personálního zajištění mateřské školy, všichni pedagogové musí disponovat požadovanou odbornou kvalifikací v pedagogickém oboru (jestliže jim odborná kvalifikace chybí, průběžně si ji doplňují) (RVP PV, 2021). Pedagog učí děti pomocí různých vyučovacích metod a nástrojů, včetně her, hudby, umění, moderních technologií a knih. S dětmi pracují individuálně nebo ve skupinách a přizpůsobují metody výuky tak, aby vyhovovaly různým potřebám a zájmům dětí. Učitelé v mateřských školách hrají důležitou roli v rozvoji dětí. Jejich práce vyžaduje, aby byli schopni s dětmi efektivně komunikovat a vzbuzovat v nich důvěru. Učí děti jednoduché, ale důležité dovednosti, (například: rozpoznávání barev, čísel, tvarů a písmen, základní osobní hygiena a sociální dovednosti). Pravidelně se setkávají s rodiči dětí, aby je informovali o dosaženém pokroku a případných problémech (Řízení mateřské školy, nedatováno).

„Učitelka v mateřské škole doplňuje rodinnou výchovu a spolu s rodiči nastavuje a upevňuje v dítěti vzorce chování pro život.“ (Kropáčková a Splavcová, 2016, s. 61) Kromě toho učitel ovlivňuje celkové **klima mateřské školy**. „Základem pozitivního klimatu je ochota a vůle spolupracovat, komunikovat, diskutovat, sdílet, citově se angažovat. Učitel je pro dítě zrcadlem, dítě přejímá vzorce chování, reaguje na okolí.“ (Kropáčková a Splavcová, 2016, s. 127)

Navzdory tomu, že učitelé splňují kvalifikaci, chybí jim praktické zkušenosti se vzděláváním dvouletých dětí (Informační materiál ke vzdělávání dětí od dvou do tří let v mateřské škole, 2017).

Učitelka by měla disponovat ctnostmi jako je: „pedagogická láska, pedagogická moudrost, pedagogická odvaha, pedagogická důvěryhodnost.“ (Helus, 2015 in Kropáčková a Splavcová, 2016, s. 60) Především dvouleté děti potřebují vlídnou, spravedlivou, trpělivou, pečující učitelku s pevným charakterem a správným vzorem chování, která jim zajistí pocit lásky a bezpečí. Samozřejmostí je zájem o profesi to znamená: vzdělávat, vychovávat, hledat a podporovat pozitivní stránky dítěte

a na druhou stranu potlačovat a usměrňovat ty negativní. Učitelka je schopná reflexe a sebereflexe. Měla by být upřímná, vyrovnaná a jistá. Práce ve třídě s dvouletými dětmi je náročnější na péči, energii a čas. Děti všechny pocity, hlavně ty negativní „zrcadlí“ dospělým. Proto je důležité, aby ve třídě pracovaly učitelky, které práci těší. Dvouleté děti mají také větší potřeby fyzického kontaktu (mazlení) (Kropáčková a Splavcová, 2016).

Chůva v mateřské škole: „Cílem této aktivity je poskytnout dočasnou personální podporu – chůvu k předškolním pedagogům, kteří integrují do dětského kolektivu dvouleté děti. Chůva v mateřské škole bude pomáhat pedagogickému pracovníkovi s péčí o dvouleté děti, a to zejména v oblasti sebeobsluhy dítěte, zajištění bezpečnosti a individuálních potřeb dítěte. Mateřská škola může šablonu využít za podmínky, že v ní budou integrovány alespoň 2 dvouleté děti, které dovrší věku tří let nejdříve ve 2. pololetí školního roku, během kterého děti do mateřské školy nastoupí. Chůva není pedagogickým pracovníkem dle zákona o pedagogických pracovnících. Lze ji zaměstnat na 0,5 nebo 1,0 úvazku.“ (Agentura Amos - Šablony pro MŠ, nedatováno, s. 2)

2.7 Řízení mateřské školy

Ředitel mateřské školy je povinen zajistit optimální podmínky pro vzdělávání dvouletých a tříletých dětí, které školu navštěvují. Podmínky pro jejich vzdělávání jsou definovány ve vyhlášce o předškolním vzdělávání, přičemž od 1. 9. 2020 se „snižuje za každé přijaté dítě počet dětí ve třídě od dvě, maximálně však o šest dětí. Dvouleté dítě přijaté k předškolnímu vzdělávání je evidováno ve výkonovém výkazu jako dvouleté po celý školní rok.“ (Informační materiál ke vzdělávání dětí od dvou do tří let v mateřské škole, 2017, s. 6)

Uzpůsobení podmínek je plně v kompetenci ředitele školy, který se řídí § 164 školského zákona a § 165 školského zákona (RVP PV, 2021).

Podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), je předškolní vzdělávání organizováno pro děti ve věku od dvou do (zpravidla) šesti let, přičemž dítě mladší tří let nemá právní nárok na přijetí do mateřské školy. Při přijímání dětí ve věku od dvou do tří let by měla mateřská škola zajistit podmínky uvedené v Informačním materiálu ke vzdělávání dětí

od dvou do tří let v mateřské škole, které byly následně rozvedeny v RVP PV (Informační materiál ke vzdělávání dětí od dvou do tří let v mateřské škole, 2017). Do školy lze přijmout výhradně dítě, které se prokáže předepsaným pravidelným očkováním, má doklad, že proti nákaze je imunní (doklad vydá dětský praktický lékař na žádost zákonného zástupce dítěte, pěstouna nebo fyzické osoby, které bylo dítě soudem svěřeno do péče), případně z důvodu kontraindikace nemůže očkování podstoupit (Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů).

Pracovníci spolupracují vzájemně i s rodiči dětí. „Plánování pedagogické práce a chodu mateřské školy je funkční, opírá se o předchozí analýzu a využívá zpětné vazby.“ (RVP PV, 2021, s. 33)

„Pedagogičtí pracovníci se sebevzdělávají, ke svému dalšímu vzdělávání přistupují aktivně. Ředitel podporuje profesionalizaci pracovního týmu, sleduje udržení a další růst profesních kompetencí všech pedagogů (včetně své osoby), vytváří podmínky pro jejich další systematické vzdělávání.“ (RVP PV, 2021, s. 34)

2.8 Spoluúčast rodičů

„Mateřská škola spolupracuje se zákonnými zástupci dětí a dalšími fyzickými a právnickými osobami s cílem vyvíjet aktivity a organizovat činnosti ve prospěch rozvoje dětí a prohloubení vzdělávacího a výchovného působení mateřské školy, rodiny a společnosti.“ (Vyhláška 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, § 1 odst. 1)

„Rodiče mají možnost podílet se na dění v mateřské škole, účastnit se různých programů, dle svého zájmu zde vstupovat do her svých dětí. Jsou pravidelně a dostatečně informováni o všem, co se v mateřské škole děje. Projeví-li zájem, mohou se spolupodílet při plánování programu mateřské školy, při řešení vzniklých problémů atd..“ (RVP PV, 2021, s. 34)

Pravidelné neformální rozhovory učitelek s rodiči většinou o dítěti, jeho zdravotním stavu, vývoji, pokroku, změnách, vzájemné domlouvání se na osamostatňování dítěte, atd., slouží k tomu, aby učitelka získala důvěru rodičů a následně důvěru dítěte (Kropáčková a Splavcová, 2016).

PRAKTICKÁ ČÁST

3 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

3.1 Cíl výzkumu

Cílem práce bylo zjišťovat, jak a jakým způsobem jsou zajištěny podmínky předškolního vzdělávání pro dvouleté děti.

3.2 Výzkumné otázky

V průběhu strukturovaného pozorování a interview se autorka zaměřila na hledání odpovědí na tyto dvě výzkumné otázky:

1. Jaké mají mateřské školy podmínky pro děti mladší tří let?
2. Jakým způsobem zajišťují vzdělávání dětí od dvou let?

3.3 Metody výzkumu

V této kvalifikační práci je jako hlavní metoda sběru dat použito **pozorování**. Pozorování je jednou ze základních metod sběru dat v kvalitativním výzkumu. Tato metoda umožňuje komplexnost a objektivitu pozorovaných jevů, vhodné pro sledování podmínek mateřských škol pro výchovu a vzdělávání dvouletých dětí. Při pozorování jsou používány záznamy vedené pro každý sledovaný subjekt. Pozorování je soustavné, cílevědomé, systematické a plánovité sledování procesů a jevů, jehož cílem je odhalení podstatných vztahů a souvislostí. V této kvalifikační práci je využito extrospektivní nezúčastněné pozorování (Miovský, 2006).

Vedlejší, doplňující metodou je **polostrukturovaný** rozhovor. „Rozhovor je nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu.“ (Švaříček, 2014 in Švaříček a Šedřová, 2014, s. 159) Polostrukturovaný rozhovor „vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek.“ (Švaříček, 2014 in Švaříček a Šedřová, 2014, s. 160) „Prostřednictvím hloubkového rozhovoru jsou tedy zkoumáni členové určitého prostředí, určité specifické sociální skupiny s cílem získat stejné pochopení jednání událostí, jakým disponují členové dané skupiny. Hloubkový rozhovor umožňuje zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě, což je jeden ze základních principů

kvalitativního výzkumu.“ (Lofl and, 1971, cit. podle Patton, 2002 in Švaříček a Šedřová, 2014, s. 160)

3.4 Realizace výzkumu

Výzkum byl realizován v okolí Humpolecka se zjištěním, jak školky zajišťují podmínky pro výchovu a vzdělávání dvouletých dětí. Autorka zaznamenává a popisuje věcné podmínky, organizaci, životosprávu, psychosociální podmínky, personální zajištění, řízení mateřské školy a spolupráci s rodinou. Na skutečnosti, které nemohla získat pozorováním, se autorka doptala pedagogů polostrukturovaným rozhovorem.

3.5 Technika sběru dat

Pozorování probíhalo 3 dny v týdnu po 30 - 40 minutách v každé mateřské škole. Autorka si pro potřeby výzkumu vypracovala pozorovací arch (tabulku), aby věděla, na co se při návštěvách v mateřských školách zaměřit. Podmínky byly zaznamenány a následně podrobně rozepsány.

Rozhovory probíhali neformálně situačně a zaznamenáno je přesně to, pedagogové řekli. K rozhovoru autorka vybrala vždy hlavní učitelka ve třídě.

4 PŘEDLOŽENÍ ZJIŠTĚNÍ

Na základě pozorování a rozhovorů bylo zjištěno, jak mateřské školy na Humpolecku naplňují podmínky pro výchovu a vzdělávání dětí mladších tří let. Syntéza výsledků je kombinovaná – deskripce doplněná odpověďmi na otázky.

4.1 Medailonky mateřských škol

Komunikační partner 1

První mateřská škola se nachází na vesnici a čítá celkem šedesát dětí rozdělených do třech tříd. Jedná se o homogenní skladbu dětí. Mateřská škola využívá Montessori prvky jako například úklid hraček, elipsa, přístup k dětem. Školku si autorka vybrala, protože má jako jediná na Humpolecku speciální třídu pro děti od dvou do tří let.

K zápisu do nejmenší třídy bylo přijato celkem čtrnáct dětí, z toho čtyři střídací. V září bylo dvanáct dvouletých dětí, jedno tříleté a jedno nastupovalo až po druhých narozeninách v prosinci. Do konce roku pět dětí dovršilo tři let.

Komunikační partner 2

Pro srovnání byla vybrána mateřská škola na vesnici s podobným počtem obyvatel jako Komunikační partner 1. Děti jsou rozděleny do dvou tříd, s celkovou kapacitou padesáti čtyř dětí. K zápisu bylo přijato pět dvouletých dětí, které ale nastupovaly k docházce až po dovršení tří let (z kapacitních důvodů).

Komunikační partner 3

Třetí školka se nachází přímo v Humpolci. Všechny státní školky v Humpolci spadají pod jedno ředitelství. Kapacita objektu čítá sto sedmdesát tři dětí, které jsou rozděleny do sedmi tříd. Ve třídě pro nejmenší je dvacet pět dětí, z toho jeden těžce postižený předškolák, jedno cizojazyčně mluvící dítě. K zápisu byly přijaté tři dvouleté děti, a po dovršení tří let se doplňovala kapacita třídy.

4.2 Věcné podmínky

4.2.1 Komunikační partner 1

Při pozorování věcných podmínek autorka dle hodnotící tabulky zjistila, že:

- a) Prostor třídy je jednotný, přehledný, bez „schovacích“ koutků a skrytých částí, kde by se děti mohly poranit, nebo na ně nebylo vidět. Nábytek ve třídě je výškově přizpůsoben dvouletým dětem tak, aby na vše dosáhly. Jedná se většinou o otevřené police.
- b) Všechny pomůcky jsou přizpůsobeny individuálním potřebám dětí. Bylo zjištěno, že hračky odpovídají věkové skupině.
- c) Šatna mateřské školy prostorově neodpovídá potřebám dvouletých dětí. Je zde nedostatek místa a prostoru pro odkládání například náhradního oblečení nebo hygienických pomůcek. **Paní učitelka 1** se k tomu vyjádřila: *„Šatny prošly rekonstrukcí, a tím došlo ke zmenšení míst. Když je plný stav, tak se tu děti mačkají, nemluvě o tom, že není, kam odložit tašky s náhradním oblečením.“*
- d) Ve třídě jsou i dva výškově přizpůsobitelné stoly s malými ergonomickými židlemi, u kterých si děti hrají a probíhá tu i svačina a oběd.
- e) V umývárkách se nachází pět toalet (výškově přizpůsobené dětem), přičemž jsou označeny a rozděleny na dívčí a chlapecké. V jedné z umýváren se ještě nalézá dětská, snadno přístupná sprcha.
- f) Mimo toalet je k dispozici i nočník. Bylo zjištěno, že zde zcela chybí přebalovací stůl. Odpadkový koš na pleny je v koupelně umístěn, ale otevírá se zvedáním víka. Hygienické pomůcky, například vlhčené ubrousky, jsou umístěny na okenním parapetu spolu s náhradními papírovými ručníky, které děti používají na ruce. Pleny popřípadě plenkové kalhotky (které školka preferuje) mají děti umístěny ve svých kapsářích v šatně. **Učitelka 1:** *„Je to docela otrava, že nemáme nějakou skříňku v koupelně právě na pleny, a musíme pořád courat do šatny. Především v září se hodně nachodíme, a děti tak nejsou pod dohledem.“*

Otázka: Má každá věc pevně dané místo?

Učitelka 1: „*Ano.*“

Otázka: Jak jste spokojená s uspořádáním třídy?

Učitelka 1: „*Vyhovuje mi velikost i rozložení třídy, prostory jsou dostačující.*“

Otázka: Vyměňujete hračky během roku?

Učitelka 1: „*Ano. Vzhledem k tomu, že nemáme tolik prostoru pro hračky a pomůcky, musíme je často střídat. Děti mají alespoň neustále něco nového.*“

Otázka: Z jakého důvodu nemá vaše školka přebalovací pult?

Učitelka 1: „*Protože nemáme dostatek místa v umývárně, navíc si klademe podmínku přijetí dětí bez plín.*“

Otázka: Kladete si podmínky pro přijetí dvouletého dítěte do mateřské školy?

Učitelka 1: „*Ne.*“

Zahrada navazuje bezprostředně na mateřskou školu. Nachází se zde houpačky, průlezky, velké pískoviště, zahradní domek, trampolína. Zahrada nabízí rozmanité pohybové aktivity. Děti na ní tráví čas společně. V letních měsících se některé aktivity na zahradu přesunují (svačina, odpolední odpočinek, divadlo, besídka).

Rizika: Nedostatečný prostor v šatně, chybí přebalovací pult, chybí prostor na hygienické pomůcky.

4.2.2 Komunikační parter 2

Mateřská škola sdílí budovu spolu se základní školou, jídelnou (vývařovnou) a obecními byty. Školka je umístěna v prvním patře.

Na základě pozorovací tabulky bylo zjištěno následující naplnění věcných podmínek:

Prostor třídy je nepřehledný a špatně členěný, tvar třídy připomíná písmeno F. Součástí třídy jsou výškově nastavitelné, ergonomické stoly a židle, u kterých děti jedí.

Otázka: Jak jste spokojená s uspořádáním třídy?

Učitelka 2: „*Jsem, ale líbilo by se mi, kdyby bylo víc prostoru na cvičení.*“

Nábytek je různě vysoký vzhledem k heterogenní skladbě dětí. V převážné většině se jedná o otevřené police, které působí přeplněně. Hračky jsou uloženy volně v polici.

Paní učitelka 2 uvedla: „Žádáme o nový nábytek, aby bylo možné hračky lépe uklízet, skladovat a udržet pořádek, protože v tomhle se to nedá.“

Otázka: Má každá věc pevně dané místo?

Učitelka 2: „Ne. A rozčiluje to nejen mě, ale právě i děti, protože nejsou schopné udržet pořádek.“

Co se týká hraček, byly shledány jako vyhovující pro momentální skladbu dětí.

Otázka: Vyměňujete hračky během roku?

Učitelka 2: „Někdy něco na chvíli schováme do skládku, když si s tím děti dlouho nehrají. Snažíme se to obměňovat během roku.“

Otázka: Když máte ve třídě i mladší děti, jsou ty hračky nějak rozdělené?

Učitelka 2: „Měli jsme vyčleněné místečko, kam jsme ukládali hračky vyložené pro ty menší děti.“

Bylo shledáno, že v šatnách mají děti dostatek místa i na náhradní oblečení. Umývárna navazuje bezprostředně na třídu. Zde se nachází čtyři záchody (z toho jeden vyvýšený a uzpůsobený pro invalidy) a jedna chlapecká mušle. Sprchový kout nahrazuje ruční sprchová hlavice, umístěná na zdi mezi umyvadly, v blízkosti odtokové vpusti. Na ruce děti používají bavlněné ručníky pověšené na háčcích, které se vzájemně nedotýkají, mateřská škola se stará o jejich výměnu.

Otázka: Jak to máte s přebalovacím pultem a pomůckami pro dvouleté děti?

Učitelka 2: „Vzhledem k tomu, že v současné době tu žádné dvouleté děti nemáme, tak nemáme ve třídě tyto věci. Ale když jsme měli dvouletáky, měli jsme odpadkový koš na pleny a místečko na přebalování.“

Zahrada školky nabízí rozmanitost pohybových aktivit. Děti se na zahradě scházejí společně.

Otázka: Kladete si podmínky pro přijetí dvouletého dítěte do mateřské školy?

Učitelka 2: „Ne.“

Rizika: Nepřehledná třída, přebytek hraček s nejasným systémem ukládání.

4.2.3 Komunikační partner 3

Dle pozorovacího archu bylo zjištěno následující naplnění věcných podmínek:

- a) Mateřská škola prošla rekonstrukcí a přístavbou nového pavilonu, rozšířila se tak o další dvě třídy. Jednou z nich je i třída pro děti od dvou let, nacházející se v přízemí.
- b) Na základě pozorovacího archu bylo zjištěno, že šatna dětí je prostorná, s dostatkem volného místa, děti tu mají i místo na boty. Třída je velká, rozlehlá do tvaru písmene T, tudíž má spoustu zákoutí, kam není vidět.

Otázka: Jak jste spokojená s uspořádáním třídy?

Učitelka 3: „Třída je velká, prostorná, krásná, akorát polovička třídy je taková, že tam není vidět. A u těch malých dětí je to potřeba. Ocenila bych, aby třída byla přehlednější.“

Třidu lze předělit zatahovacími dveřmi, například na odpočinek. Nacházejí se tu ergonomické stoly a židle, u kterých děti jedí.

Na třídu navazuje výdejna a umývárna. V koupelně nalezneme pět záchodů, z nichž jeden je v kabince, pro naprosté soukromí, nechybí ani sprchový kout. Na ruce děti používají bavlněné ručníky, které se navzájem nedotýkají. O jejich výměnu se stará školnice. Chybí přebalovací pult i nášlapný koš.

Otázka: Z jakého důvodu nemá vaše školka přebalovací pult?

Učitelka 3: „Protože nemáme děti s plínama a nejsou na to finance.“

Hračky jsou umístěny v barevných neprůhledných krabicích s možností volného ukládání. Výběr hraček byl vyhovující vzhledem k heterogenní skladbě dětí. V převážné většině jsou hračky a pomůcky uloženy v policích.

Otázka: Má každá věc pevně dané místo?

Učitelka 3: „Většinou se to dává na stejné místo, ale například v kuchyňce chci, aby si to samy rozhodly, jak si to udělají. Pevně daná místa na úklid nejsou, není to podmínka.“

Otázka: Vyměňujete hračky během roku?

Učitelka 3: „Ne, jsou pořád stejné. Ono jich není tolik, aby se to vystříдалo.“

Mateřská škola disponuje velkou členitou zahradou, bezprostředně navazující na budovu školy. Každá třída na ní má své pískoviště, několik průlezků, houpaček atd. Na zahradě se nachází i chodník pro bosé nohy, který si školka za pomoci rodičů vytvořila.

Otázka: Kladete si podmínky pro přijetí dvouletého dítěte do mateřské školy?

Učitelka 3: „Oficiálně říkáme rodičům, že má být dítě na školku připravené, tudíž bez plín, ale samozřejmě to není problém, je to o domluvě.“

Rizika: Chybí přebalovací pult, koš, nejasný systém ukládání hraček.

Závěr pozorování: Ve školkách mají vhodně zvolený a přizpůsobený nábytek a hračky. Ve všech školkách chybí přebalovací pult a místo na ukládání hygienických pomůcek. Problémem je nejasný systém ukládání hraček. Třídy jsou velké a nepřehledné.

4.3 Životospráva

4.3.1 Komunikační partner 1

Na základě pozorovací tabulky bylo zjištěno následující naplnění podmínek životosprávy:

- a) Bere se zřetel na individuální potřeby dětí během dne. Denní režim je pružný. Dětem paní učitelky dopřávají dostatek času na činnosti jako je oblékání, sebeobsluha a hygiena.
- b) Během celého dne mají děti k dispozici vlastní hrneček s čajem nebo vodou. Mateřská škola nemá vlastní vývařovnu, obědy dodává Základní škola, sídlící v areálu, která je součástí projektu Skutečně zdravá škola. Díky tomu děti dostávají mimo jiné ke svačině velké množství ovoce a zeleniny.
- c) Děti jsou vedeny k péči o své místo u stolu. Na svačinu si připravují prostírání na své místo, na něj talíř a hrnek s pitím. Děti jsou vedeny ke správným stravovacím návykům, musí ochutnat, ale rozhodnutí je na nich. Do jídla nejsou násilně nuceny, nýbrž pouze pozitivně motivovány.

- d) Pobyt venku je situován především na zahradu, případně nejbližší okolí školky. Pobyt venku trvá cca 1 – 1,5 hodiny dle počasí a individuálních potřeb dětí.
- e) Na odpočinek se děti přesouvají do vedlejší třídy, kam je doprovází chůva. Každý má svou přihrádku na peřiny označenou značkou, stejně tak i postel. Odpočinek (spánek) probíhá 1,5 – 2 hodiny.

Otázka: Je dětem, které neusnou, nabídnuta jiná činnost?

Učitelka 1: „*Když někdo po určité době neusne, může si jít hrát ke stolečku, když tam je nějaká kolegyně.*“

Dle pozorování a rozhovorů bylo shledáno naplnění podmínek životosprávy jako vyhovující.

4.3.2 Komunikační parter 2

Dle pozorovacího archu bylo zjištěno následující naplnění podmínek životosprávy:

- a) Denní režim se dodržuje s ohledem na potřeby dětí. Na děti se nespěchá, je jim dopřán dostatek času na činnosti. Pitný režim je k dispozici dětem po celou dobu pobytu v mateřské škole.
- b) Při pozorování byl zjištěn absolutní nedostatek ovoce a zeleniny. Paní učitelka se mimo rozhovor svěčila, že je to tu běžné. Vidí v tom velký problém, který se snaží napravit, ale kuchařky, a ani vedení školy s tím nechce nic dělat.
Učitelka 2: „*Když už dostanou nějaké vitamíny, je to měsíček jablka nebo mandarinky.*“ Dětem vše připravuje paní učitelka, nejsou vedeny k samostatnosti.
- c) Na pobyt venku je volena tematická procházka po okolí, anebo pobyt na zahradě v časovém rozmezí od 1,5 – 2 hodiny.
- d) Na odpočinek děti zůstávají ve své třídě. Každý má svou poličku s peřinami a lehátko. Děti nejsou nuceny do spánku, ale nesmí rušit ty, co odpočívají. Odpolední odpočinek je v rozmezí 1,5 – 1 ¼ hodiny.

Otázka: Je dětem, které neusnou, nabídnuta jiná činnost?

Učitelka 2: „*Ano, mohou si malovat, nebo něco skládat.*“

Rizika: Absolutní nedostatek ovoce a zeleniny.

4.3.3 Komunikační partner 3

Na hospitaci, bylo dle pozorovací tabulky zjištěno následující naplnění podmínek životosprávy:

- a) Denní režim je striktní. **Učitelka 3:** „Paní ředitelka si zakládá na tom, aby byl vždy přesně dodržen harmonogram dne – volná hra, pak 10 minut cvičení, nejlíp Vítkův chodník a pak řízená činnost. Při hospitaci mi to bylo několikrát i vytčeno.“ Paní učitelka děti neustále někam nahání, není jasné, co se bude dít – nezazněl žádný signál (povel) na úklid, nebylo řečeno, co se bude následovat, děti jsou zmatené.
- b) Děti mají neustále k dispozici vodu nebo čaj. Příděl ovoce a zeleniny je bídný. Děti mají vitamíny vždy, ale pouze na příděl – 1 dítě/1 měsíček jablka. **Učitelka 3:** „Přijde mi, že ovoce a zeleniny mají dost, vždyť to stejně nejedí.“ Děti mají své místo u stolu, ale nejsou vedeny k pečování o něj. Pro jídlo si dojdou, ostatní jim přináší paní učitelky.
- c) Pobyt venku probíhá v rozpětí 1 – 1 ½ hodiny. Paní učitelky tráví nejraději čas na přilehlé zahradě nebo na nedalekém sportovním hřišti. Jsou zařazovány i procházky po sídlišti.
- d) Odpočinek se odehrává v zadní třídě za zatahovacími dveřmi. Každé dítě má vlastní ergonomickou postel, kterou nachystá paní školnice spolu s pyžamem a peřinami. Odpočinek trvá zhruba 2 hodiny, přičemž musí všechny děti ležet.

Otázka: Je dětem, které neusnou, nabídnuta jiná činnost?

Učitelka 3: „Ne.“

Rizika: Nedostatek vitamínů, nedostatek času na činnosti, nemají vlastní polici na peřiny.

Závěr pozorování: Ve všech školkách mají děti dobře zajištěn přístup k pití, dostatek času na odpočinek i na pobyt venku. Byl zjištěn velký nedostatek ovoce a zeleniny, především z důvodu finanční náročnosti.

4.4 Psychosociální podmínky

4.4.1 Komunikační partner 1

Otázka: Jaký máte adaptační program?

Učitelka 1: „Poprvé v tomto školním roce byl zaveden pilotní adaptační program, který zahrnoval postupnou adaptaci nejmenších nově příchozích dětí. První, v mých očích nejpodstatnější částí, bylo navštívení mateřské školy předposlední den prázdnin s jedním z rodičů. Děti si prohlédly prostor jako takový, a měly možnost si celé dopoledne hrát s hračkami spolu s rodiči a seznámit se tak i s učitelkami, které na toto hrací dopoledne pouze dohlížely. Důsledkem bylo to, že děti i rodiče věděli, do čeho jdou, nebáli se a některé děti už se i těšily na hračky, které se jim zalíbily. Jinak se děti adaptovaly, jak bylo třeba po předchozí domluvě s rodiči. Adaptační program je doporučován, není to podmínka při nástupu.“ (Adaptační program je součástí příloh)

Otázka: Máte dovolený nějaký předmět z domova k lepší adaptaci?

Učitelka 1: „K adaptaci slouží i rodinná fotka, která je v každé třídě celý rok vystavena a pomáhá s morální oporou dítěte. Mimo to mají vlastní polštář a hrnek.“

Jednoduchá a jasná pravidla nastavují dětem hranice a vytváří tak pocit bezpečí a jistoty. Klima ve školce je příjemné.

Ve školce se klade velký důraz na samostatnost a na slova „prosím“ a „děkuji“. Děti se učí žádat o pomoc, když ji potřebují.

Otázka: Máte tady nějaká pravidla? Jak je s dětmi během roku aplikujete?

Učitelka 1: „Pravidla s dětmi objevujeme postupně, dbáme na jejich pevné dodržování. Během roku je neustále připomínáme, bez pravidel by to u nás prostě nešlo.“

Rizika: Autorka neshledala žádná rizika.

4.4.2 Komunikační partner 2

Na základě šetření dle pozorovací tabulky bylo zjištěno následující naplnění psychosociálních podmínek:

- a) Klima ve třídě je příjemné. Děti se cítí jistě a bezpečně, mají mezi sebou přátelské vztahy. Všichni mají dostatek času na volnou hru a vědí, co bude

následovat. Paní učitelka dětem s dostatečným předstihem oznamuje úklid tak, aby si stihly dohrát.

- b) Při výběru hraček paní učitelka trvá na tom, aby jí děti přišly říct s čím, a s kým si budou hrát. Má tak přehled, kdo si co půjčil a děti rozvíjí v oblasti komunikace.
- c) Ve třídě je znát řád a pravidla, ale také citlivý přístup a porozumění.

Otázka: Jaký máte adaptační program?

Učitelka 2: „Oficiálně nemáme žádný, ale lze to domluvit. Rodiče tu můžou být s dětmi nebo chodí na kratší dobu. Před nástupem do školky se můžou přijít podívat, seznámit, přijít si třeba odpoledne pohrát na zahradu.“

Otázka: Máte dovolený nějaký předmět z domova k lepší adaptaci?

Učitelka 2: „Můžou si přinést plyšáčka nebo knížku. Byl tu klouček, který měl třeba fotku maminky s sebou v kapsičce. Můžou tu mít, co potřebují. Nejčastěji je to plyšák.“

Otázka: Máte tady nějaká pravidla? Jak je s dětmi během roku aplikujete?

Učitelka 2: „Ano. Pravidla společně vytvoříme, domluvíme se na nich a pak je během roku opakujeme.“

Rizika: Není sestaven oficiální adaptační program, a není rodičům nabízen.

4.4.3 Komunikační partner 3

Na základě osobní návštěvy podle pozorovacího archu bylo vyhodnoceno následující, naplnění psychosociálních podmínek:

- a) Ve třídě bylo cítit napětí. Na dětech bylo vidět, že nevnímají hranice. Také nevědí, co se děje a co bude následovat, ve třídě panuje zmatek. Nikdo dětem neoznámil úklid a už se cvičí, protože: „Paní ředitelka na tom trvá, vše musí probíhat dle harmonogramu. (Učitelka 3)“
- b) Paní učitelka se chová nepřírozeně, je nervózní. Snaží se předvést, co všechno děti umí. Během řízené činnosti si některé děti ještě hrají. Činnost probíhá delší dobu asi 15 – 20 minut.

- c) Vztahy mezi učitelkou a dětmi jsou odměřené. Paní učitelka děti nevyslechne, je na ně nepříjemná, někdy se chová arogantně.

Otázka: Jaký máte adaptační program?

Učitelka 3: „Rodiče jsou seznámeni s tím, že to lze, pokud to někdo chce, je mu to umožněno. Vše je na domluvě s rodičem, ale já osobně toho zastávce nejsem. Protože si zvykne, že jde domů třeba před vycházkou a najednou nejde, tak brečí. Myslím si, že je to cesta zpátky, že to nemá cenu.“

Otázka: Máte dovolený nějaký předmět z domova k lepší adaptaci?

Učitelka 3: „My to nemáme dovolený, protože byl ten coronavirus, ale můj názor je, že je to pro tu adaptaci důležitý, tak já jim to dovolím. Není to na škodu, máme tu chlapečka, kterému předmět z domova hodně pomohl.“

Otázka: Máte tady nějaká pravidla? Jak je s dětmi během roku aplikujete?

Učitelka 3: „Máme. Na začátku roku je s pravidly seznámím. A během roku to připomínám. Já to s nima neopakuju, ale individuálně jim to říkám.“

Rizika: Chybí adaptační program, chybí citlivý, vlídný a přátelský přístup učitelky.

Závěr pozorování a rozhovorů: Ve školkách nemají vypracovaný adaptační program, ale všude mají povolený předmět z domova. Pravidla jsou ve třídách samozřejmostí, v některých školkách na ně ale bohužel není kladen takový důraz.

4.5 Organizace

4.5.1 Komunikační partner 1

Mateřská škola je otevřena od 6:15 – 16:45 hodin.

Nejmenší třídou, která má v jednu chvíli maximálně dvanáct dětí, je třída pro dvou až tříleté děti. Zapsaných je celkem čtrnáct dětí, čtyři děti se mezi sebou pravidelně střídají.

Dvouleté děti se během dne zbytečně nepřesouvají, paní učitelka nejmenších je již přítomna 15 minut po otevření školky, tudíž děti většinou nevyužijí „scházecí“ třídu. Zůstávají na oběd i svačinu ve své třídě, kde má každý své místo u stolu,

označené značkou. Děti mají polštáře z domova (pocit bezpečí) na elipsu, ale mohou je použít kdykoliv během dne na relaxaci.

Pobyt na zahradě tráví všechny děti ze školky pohromadě. Mají možnost si pohrát společně a jeden od druhého se něco naučit. **Učitelka 1:** „*Procházka pro dvouletáky je zařazena až po úplné adaptaci všech dětí. Většinou jsou k procházce nápomocny starší kamarádi.*“

Řízená činnost probíhá hrou formou zpěvu, básničky s pohybem, tancem. Trvá maximálně 10 minut. Děti jsou motivovány do aktivit, do kterých se ale nemusejí zapojit. Ti kteří nepracují, pozorují ostatní z předem daného místa tak aby nepřekážely při činnostech.

Odpolední odpočinek tráví děti v ložnici u prostředních dětí (3-4 roky). Tam mají svou poličku s peřinami a pyžamy, které si sami připravují na postele. Na odpolední svačinu už jsou děti v jídelně spolu s ostatními dětmi.

Rizika: Na odpolední odpočinek a svačinu by neměly být děti spojovány.

4.5.2 Komunikační parter 2

Mateřská škola zahajuje provoz od 6:15 – 16:15 hodin.

Třída mladších dětí čítá celkem dvacet šest dětí. Ráno se všichni scházejí ve vedlejší třídě a v 7 hodin se přesouvají. Ve třídě se nachází relaxační koutek s polštáři a knihami, respektuje se tak individuální potřeba odpočinku. Pobyt venku děti tráví na společné zahradě bezprostředně navazující na mateřskou školu.

Řízená činnosti probíhá formou hry – pohybové, dramatické, hudební, literární. Doba trvání je uzpůsobena dětem (10 – 15 minut). Činnosti jsou dobrovolné, děti jež se jich neúčastní, pozorují, nebo pomáhají učitelce.

Po odpolední svačině se děti opět sejdou v jedné třídě, kde si je rodiče vyzvedávají.

Rizika: Příliš slučování dětí ve třídách, nemají stálou učitelku.

4.5.3 Komunikační partner 3

Provozní doba mateřské školy je 6:00 – 16:30 hodin.

Třída určená pro nejmladší děti se nachází v přízemí budovy nového pavilonu, kde se schází i děti z vedlejší třídy. Místo pro relaxaci mají děti v kuchyňce na pohovce, případně v křesle. Řízená činnost začíná vždy cvičením, většinou se jedná o Vítkův chodník (cvičení pro klenbu nohy a správné držení těla). Děti nejsou upozorňovány signálem na úklid, proto si někteří při cvičení ještě hrají.

Dle pozorovacího archu bylo zjištěno, že činnosti nejsou vhodně zvoleny pro věkovou skupinu, jsou dlouhé, neúměrně náročné a děti se jich musí povinně účastnit.

Po obědě, probíhajícím ve stejné třídě jako svačina, se děti přesunou na lehátka. Po odpolední svačině se třídy slučují.

Rizika: Nadměrné využívání „scházecí“ třídy, střídání pedagogů, děti nejsou upozorňovány na změnu činností, nevhodně zvolené činnosti.

Závěr pozorování: Ve školkách mají všechny děti jasně dané místo. Z provozních a personálních důvodů není možné zajistit neslučování dvouletých dětí.

4.6 Řízení mateřské školy

4.6.1 Komunikační partner 1

Dle pozorovacího archu autorka stanovila že:

- a) Mateřská škola má speciální třídu pro děti mladší tří let, je tak plně uzpůsobena potřebám dětí.
- b) Ředitelka se neustále snaží vylepšovat kvality služeb školky.

Otázka: Posílá vás paní ředitelka v rámci dalšího vzdělávání na nějaké školení související s dvouletými dětmi?

Učitelka 1: „*Ano. Zúčastnila jsem se několika webinářů a školení.*“

Rizika: Nebyla nalezena žádná rizika.

4.6.2 Komunikační partner 2

Na základě rozhovoru s pedagogy bylo zjištěno následující:

Učitelka 2: „*Školka kapacitně nezvládne obsadit celou jednu třídu dvouletými dětmi, proto máme smíšenou třídu.*“

Otázka: Posílá vás paní ředitelka v rámci dalšího vzdělávání na nějaké školení související s dvouletými dětmi?

Učitelka 2: „Ano, posílá nás, anebo nám posílá nabídku, co by se nám líbilo. Já jsem byla na kurzu pro dvouletáky v Jihlavě a teď jsme měli třeba webináře, anebo jezdíme na přednášky.“

Rizika: Není zřízena speciální třída pro dvouleté děti.

4.6.3 Komunikační partner 3

Dle rozhovoru s pedagogy bylo zjištěno:

Mateřská škola nemá speciální třídu pro děti do tří let. **Učitelka 3 uvedla:** „Dvouletými dětmi pouze doplňujeme stav.“

Otázka: Posílá vás paní ředitelka v rámci dalšího vzdělávání na nějaké školení související s dvouletými dětmi?

Učitelka 3: „Chodíme na přednášky MAP (Místní Akční Plán), kde byly mimo jiné i přednášky o potřebách dvouletých.“

Rizika: Není zřízena speciální třída pro dvouleté děti.

Závěr pozorování a rozhovorů: Dvě ze tří mateřských škol nemají zřízenou samostatnou třídu pro dvouleté děti. Všichni pedagogové se účastní dalšího sebevzdělávání.

4.7 Personální a pedagogické zajištění

4.7.1 Komunikační partner 1

Ve třídě pracuje hlavní učitelka, která má pouze ranní směnu, a je tak s dětmi od příchodu až do odchodu po obědě (6:30-12:45 hodin). Paní ředitelka zde pracuje na půl úvazku a odchází po svačině (9:30 hodin) do kanceláře. Poprvé mateřská škola dosáhla přes dotaci i na řádně kvalifikovanou chůvu ze šablon. Ta je dětem k dispozici na půl úvazku od 8:15 do 12:00 hodin. Mimo nich se o děti starají ještě dvě školnice, vydávající rovněž i obědy. Všechny učitelky jsou řádně kvalifikované, k dětem se chovají ohleduplně, respektují jejich individuálnost, plně se jim věnují. K dětem

přistupují s ohledem na Montessori školu. („Pomoz mi, abych to dokázal sám.“) Všichni pedagogové používají efektivní komunikaci.

Učitelky jsou zde milé, laskavé, trpělivé a umí dětem naslouchat.

Otázka: Jak informujete rodiče o dítěti?

Učitelka 1: *„Běžnými neformální rozhovory. Jsou tu na denním pořádku. Vytváří to mezi rodinou a školkou lepší a důvěryhodnější vztahy.“*

Rizika: Nebyla nalezena.

4.7.2 Komunikační parter 2

Ve třídě se střídají dvě učitelky na ranní a odpolední směnu. Učitelky se překrývají cca 2,5 hodiny každý den v době přípravy na pobyt venku.

Otázka: Jak to máte s chůvou?

Učitelka 2: *„Když jsme měli dvouleté děti v předchozích letech, chůvu jsme měli, ale v současné době to tak není.“*

Paní učitelky jsou plně kvalifikované, mají milý, přátelský a vlídný přístup k dětem, umí je vyslechnout. Děti k učitelkám vzhlížejí. Učitelky komunikují přirozeně bez používání efektivní komunikace.

Otázka: Jak informujete rodiče o dítěti?

Učitelka 2: *„Na začátku roku je velká informační schůzka pro všechny rodiče. V průběhu roku, když my potřebujeme, nebo rodiče, tak si můžou domluvit schůzku. Jinak se běžně ptají mezi dvěma: Jak ten náš dneska jedl? Takovýto rychlý stručný sdělení, jak pokročil, jak s mluvením.“*

Rizika: Učitelky nepoužívají efektivní komunikaci a střídají se.

4.7.3 Komunikační partner 3

Paní učitelky jsou kvalifikované s dlouholetými zkušenostmi. Střídají se pravidelně na ranní a odpolední směnu s prolínáním se zhruba na 2,5 hodiny. K dispozici mají ještě asistentku pedagoga, která se stará o těžce postiženého chlapce. Paní učitelky nepoužívají efektivní komunikaci. S dětmi mluví odměřeně a nelaskavě, nevyslechnou je, příliš na děti chvátají.

Otázka: Jak informujete rodiče o dítěti?

Učitelka 3: „Rozhovorem. Když rodiče něco potřebují, nebo když potřebujeme něco my, ale jako abychom se s nima každý den vybavovali, tak to jako ne. S rodičema vycházíme dobře, jsou vstřícní.“

Rizika: Učitelky nepoužívají efektivní komunikaci a střídají se.

Závěr pozorování a rozhovorů: Učitelky jsou kvalifikované a střídají se až na jednu mateřskou školu v pravidelných směnách s minimálním možným překrýváním. Učitelé pravidelně informují rodiče o dění ve školce. Pouze jedna školka má kvalifikovanou chuť a efektivně se vyjadřující pedagogy.

4.8 Spoluúčast rodičů

4.8.1 Komunikační partner 1

Vzhledem k tomu, že se mateřská škola prezentuje jako „mateřská škola rodinného typu“, je zde spolupráce s rodinou zcela klíčová. Pořádají se různé akce, kterých se rodiče účastní a pomáhají s jejich přípravou. Rodiče jsou o všem informováni prostřednictvím nástěnky, sociálních sítí, webu a především osobní komunikací. Mají možnost se ke všemu vyjádřit a případně pomoci s nápravou. U takto malých dětí je spolupráce s rodinou nejzákladnějším prvkem.

Otázka: Mají rodiče možnost podílet se na akcích školy? Jak?

Učitelka 1: „Ano, ale v době covidu nebylo možné tyto akce realizovat. Mezi společné oblíbené akce patří tradiční vánoční setkání, kdy po krátkém programu dětí rozsvítíme stromeček, a pak pozveme rodiče do školky, kde jsou připraveny dílny a občerstvení, které rodiče přinesli.“

Otázka: Jakým způsobem jsou rodiče informováni o dění a akcích školy?

Učitelka1: „Používáme čtyři. Žlutá nástěnka u vchodu ve verandě, Facebook, webové stránky školy a dialog s rodiči.“

Rizika: Neshledána.

4.8.2 Komunikační partner 2

Otázka: Mají rodiče možnost podílet se na akcích školy? Jak?

Učitelka 2: „Mají. Měli jsme třeba dílničky, besídky, pouštění draků, opékání špekáčků i takovéhle mimo školkové akce. V poslední době to bohužel nešlo.“

Otázka: Jakým způsobem jsou rodiče informováni o dění a akcích školy?

Učitelka 2: „Máme webové stránky a nástěnku.“

Rizika: Neshledána.

4.8.3 Komunikační partner 3

Otázka: Mají rodiče možnost podílet se na akcích školy? Jak?

Učitelka 3: „Ano, ale vzhledem k té pandemii... v loni jsme to neměli, plánujeme akce až na jaro. Udělali bychom na jaře jako nějaký hry, soutěže na zahradě takový dětský den. Před covidem jsme dělali takovou pohádkovou cestu se skřítkama za pokladem, která tam byla vylepená asi měsíc, a rodiče s dětma si ji mohli plnit. Na Vánoce děláme akci s rodičema formou besídky, aby děti předvedly, co se naučily.“

Otázka: Jakým způsobem jsou rodiče informováni o dění a akcích školy?

Učitelka 3: „Na nástěnce máme pozvánku a i osobně jsme s nima v kontaktu. Jinak veškeré informace jsou na webu i třeba fotky a videa.“

Rizika: Neshledána.

Závěr z rozhovorů: Učitelé zapojují rodiče do akcí školy a jsou o nich pravidelně informováni.

5 DISKUZE

V následující části jsou zodpovězeny výzkumné otázky. Pro vyhodnocení byla použita data získaná z pozorování a z interview s pedagogy.

1. Jaké mají mateřské školy podmínky pro děti mladší tří let?

Pozorováním bylo zjištěno, že dvě ze tří mateřských škol nemají optimální podmínky pro vzdělávání dvouletých dětí. Ve všech navštívených školkách zcela chybí přebalovací pult. Z interview vyplynulo, že školky nepořídily pult buď z důvodu finanční náročnosti, anebo nedostatku místa v umývárkách. Jedna paní učitelka uvedla, že pult mají, ale momentálně není třeba.

Velkým problémem je uspořádání třídy. Ve dvou případech nebyly paní učitelky spokojeny s jejím rozčleněním. Rozhovorem jsem zjistila, že vidí problém v nepřehlednosti třídy a chybí jim volný prostor například ke cvičení.

Hračky ve školkách autorka shledala jako vhodně zvolené, ale nebyl jasný systém jejich ukládání, vyjma jedinou školku. Ukázalo se, že hračky jsou ve většině případů obměňovány. Šatny poskytují dostačující místo, až na školku, kde chyběl prostor pro náhradní oblečení. Veškerý nábytek ve školkách je ergonomický a přizpůsobený dětem.

Všechny školky splnily podmínky týkající se toalet a sprchy, jedna z nich nabízí i možnost použít nočník. Školky splňují podmínky vztahující se k zahradě navazující bezprostředně na budovu školy, poskytující rozmanité pohybové aktivity.

Pozorováním se autorka ujistila, že pitný režim je všem dětem neustále k dispozici. Avšak velkým úskalím je nedostatečný příjem vitamínů prostřednictvím ovoce a zeleniny. Pouze jedna školka nabízí jeho intenzivní množství. Důvodem je zapojení školy do projektu Skutečně zdravá škola.

Pobyt venku i odpočinek v každé mateřské škole je dětem umožněn ve vhodném rozmezí a za optimálních podmínek. Flexibilní denní režim poskytují dětem školky ve dvou případech. Komunikační partner č. 3, spíše jeho vedení, zastává striktní řád dne.

Prostřednictvím rozhovoru bylo zjištěno, že pouze jedna škola nabízí již předem vypracovaný adaptační program. Jinak učitelé uvedli, že se rodiče mohou domluvit na individuální adaptaci. Paní učitelky se v odpovědích jednomyslně shodly na tom, že je nutný nějaký předmět z domova, pro lepší adaptaci dětí, a proto jej ve třídách akceptují.

Pravidla byla zřetelně znát ve dvou školkách, panovalo zde i lepší klima a děti se cítily bezpečněji, tudíž i lépe fungovaly.

2. Jakým způsobem zajišťují vzdělávání dětí od dvou let?

Pouze jedna mateřská škola zajišťuje vzdělávání v homogenní třídě pro děti od dvou do tří let. Jinak se jedná o heterogenní složení. V rozhovoru učitelky uvedly, že dětmi mladší tří let je pouze doplňován stav, anebo nejsou schopni kapacitně vyčlenit jednu třídu pouze pro dvouleté děti. Ve školce, která nabízí samostatnou třídu pro dvouleté děti, je zaměstnána jedna hlavní učitelka pouze na ranní směnu. Také pouze v této školce je dětem k dispozici kvalifikovaná chůva na půl úvazku.

Vzdělávání dětí probíhá formou her, básniček a písniček, které jsou většinou přiměřeně voleny.

Učitelé jsou plně kvalifikováni. Jdou dětem příkladem. Ve většině případů byla paní učitelka k dětem milá, hodná, laskavá, trpělivá a spravedlivá. Pouze v jednom případě pedagogové efektivně komunikovali a dostatečně se překrývali natolik, aby nabízeli dětem postačující pozornost dospělé osoby. Učitelé jsou ze strany zaměstnavatele podporováni a motivováni k dalšímu vzdělávání, navzdory tomu nemají dostatečné znalosti v problematice dvouletých dětí v mateřské škole.

Rozhovory bylo zjištěno následující: Školky kooperují s rodinou. Rodiče jsou dostatečně informováni o akcích školy a jsou do nich aktivně zapojováni. Prostřednictvím každodenních rozhovorů jsou rodiče zpravováni o stavu, rozpoložení nebo životosprávě svého dítěte.

Petra Jankovská ve své Bakalářské práci na téma: Zařazení dvouletých dětí do mateřské školy a specifika práce s touto věkovou skupinou, uvádí, s ohledem na výsledky šetření, že shledává za podstatné snížení počtu dětí ve třídách. Jako důvody zmínila: individuální přístup, klidnější a bezpečnější prostředí. Další změnou, kterou ve své práci

doporučuje, je pečlivý výběr pedagogických zaměstnanců, pracujících s touto věkovou skupinou (učitelky, asistentky, chůvy). Učitelka by měla být empatická, klidná, citlivá, a pozitivní k dětem i dospělým. Na děti by měla působit důsledně, laskavě a vytvářet jim spokojené prostředí. (Jankovská, 2017) S těmito zjištěními může autorka jen souhlasit a potvrzuje, že její výsledky a informace z literatury jsou shodné.

Avšak uvědomuje si úskalí spojené s ideálním plněním podmínek:

1. Málokterá mateřská škola je schopna zajistit a naplnit homogenní třídu dvouletými dětmi.
2. Vzhledem k množství pedagogů ucházející se o práci, je velmi obtížné najít vhodnou učitelku, která bude k dětem důsledná, laskavá, vstřícná, milá, trpělivá, citlivá, empatická, atd.
3. Největším problémem byl shledán nuzný příděl ovoce a zeleniny. Dle vlastních informací se s tímto nedostatkem potýká většina mateřských škol.

Jako řešení autorka navrhuje zařazení dalších školních vývařoven do programu Skutečně zdravá škola a dodává, že zdravá strava je základem zdravého životního stylu.

Výzkumné šetření probíhalo za provozních podmínek v rámci relativně krátkých časových úsecích. Pozorování se místy může zdát subjektivní i přes snahu maximální objektivity.

Rozhovory s pedagogy byly vedeny neformálně, za přátelských podmínek (s většinou pedagogů měla možnost autorka pracovat již dříve). Z tohoto důvodu učitelky byly uvolněné a svěřovaly se i mimo rozhovor a připravené otázky.

6 ZÁVĚR

Bakalářská práce „Podmínky mateřských škol pro výchovu a vzdělávání dětí od dvou do tří let“ poskytuje vhled do problematiky vzdělávání dvouletých dětí.

V úvodu teoretické části autorka pronikla do vývojové psychologie dítěte od dvou do tří let. Druhá polovina teoretické části vysvětluje jednotlivé podmínky vzdělávání, opírající se o legislativu, a vymezuje jejich pilíře týkající se dvouletých dětí. Jako je například ergonomický nábytek, hygienické zázemí, přebalovací pult, potřeba spánku, pobyt venku, atd. Čímž byl naplněn jeden z cílů práce.

V praktické části si autorka určila výzkumné otázky a kvalitativní metody zkoumání, tedy rozhovor a pozorování. Základem pro autorku byla pozorovací tabulka, kterou si zhotovila pro účel hospitace v mateřských školách, a je součástí příloh. Interview sloužilo k získání dat, které nemohla vypořádat. Syntéza výsledků je kombinovaná – deskripce doplněná odpověďmi na otázky. Hlavním cílem bylo, zjistit jakým způsobem mateřské školy zajišťují podmínky pro výchovu a vzdělávání dětí mladší tří let na Humpolecku. Z dat které autorka nasbírala, zjistila, že mateřské školy nabízejí jen částečné plnění podmínek pro vzdělávání dětí do tří let. Obecně lze říci, že největším úskalím v oblasti věcných podmínek jsou: nepřehledná třída, chybějící přebalovací pult a nedostatek místa pro hygienické pomůcky. V oblasti životosprávy je velkým problémem především nedostatek ovoce a zeleniny. Adaptační program i předmět lze individuálně poskytnout v každé zkoumané mateřské škole. Z hlediska řízení školy nejsou vytvořeny speciální třídy pro dvouleté děti, není tudíž možné zajistit úplné naplnění podmínek.

I přes skutečnost, že děti do tří let (včetně) jsou nejvíce zastoupeny ve skladbě dětí (dle Českého statistického úřadu, viz. Tabulka 1, s. 19), nejsou zajištěny optimální podmínky pro jejich vzdělávání. Avšak jedná se pouze o tři zkoumané školky na Humpolecku.

Věřím, že tato práce bude přínosem pro další učitelky pracující s tou věkovou skupinou, díky níž mohou ve zkratce proniknout do vývojové psychologie a legislativy. Doufám, že by má práce mohla sloužit i pro zřizovatele mateřských škol jako návod na vybudování mateřské školy splňující podmínky pro děti do tří let.

„Všichni víme, jak vychovávat cizí děti.“ — Jiří Žáček, český spisovatel

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použité literatury

ALLEN, K. Eileen a Lynn R. MAROTZ. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 3. Přeložil Petra VLČKOVÁ. Praha: Portál, 2008. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-421-2.

BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona. *Komunikace dětí předškolního věku*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3008-0.

HAŠKOVÁ, Hana, Steven SAXONBERG a Jiří MUDRÁK. *Péče o nejmenší: boření mýtů*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2012. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-114-5.

ILLKOVÁ, Olga a Zdeňka DAŇKOVÁ. *Zdravá výživa v mateřské škole*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-890-2.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

KROPÁČKOVÁ, Jana a Hana SPLAVCOVÁ. *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, [2016]. Dobrá školka. ISBN 978-80-7496-270-7.

KROPÁČKOVÁ, Jana a Hana SPLAVCOVÁ. *Dvouleté děti v předškolním vzdělávání II*. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá školka. ISBN 978-80-7496-316-2.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro speciální pedagogy: celostátní vysokoškolská učebnice pro studující oboru učitelství pro školy pro mládež vyžadující zvláštní péči a studující oboru vychovatelství pro osoby vyžadující zvl. péči*. Praha: SPN, 1993. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-04-23795-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.

OPATŘILOVÁ, Dagmar, 2004. Vývoj, diagnostika a reedukace jemné motoriky. In: VÍTKOVÁ, Marie (ed.). *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9.

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. Knižnice psychologické literatury.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Internetové zdroje

Agentura Amos, Šablony pro MŠ, nedatováno [online]. [cit. 1. 5. 2022]. Dostupné z: <https://eac59eef2d.clvawcdnwnd.com/87a9a51a3bda86173a87905afc249453/200000105-74350752f9/Ch%C5%AFva%20M%C5%A0.pdf?ph=eac59eef2d>

BabyCenter LLC, 2000 – 2022. *How much sleep does your toddler need*. [online]. [cit. 10.12.2022]. Dostupné z: <https://www.babycentre.co.uk/a1051092/how-much-sleep-does-your-toddler-need>

ČSÚ [Český statistický úřad]. *Mateřské školy podle krajů ve školním roce 2020/2021 [online tabulka]*. [cit. 15.3.2022]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/20-vzdelavani-j66zfbdn7v>

Informační materiál ke vzdělávání dětí od 2 do 3 let v mateřské škole, 2017 [online]. [cit. 19.2.2022]. Dostupné z: https://www.msmt.cz/file/52421_1_1/

JANKOVSKÁ, Petra, 2017. *Zařazení dvouletých dětí do mateřské školy a specifika práce s touto věkovou skupinou*. České Budějovice: JU. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta

Madio, *Jak efektivně jednat*, 2020 [online]. [cit. 21. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.madio.cz/blog-manazer/jak-efektivne-jednat/>

Prevence poruch zdraví dětí a mládeže, 2004 [online]. [cit. 17. 2. 2022]. Dostupné z: <http://www.szu.cz/uploads/documents/czsp/manual/Manual%20souhrn-5.pdf>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2021. Praha: MŠMT. 2 [online]. [cit. 17. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/opatreni-ministra-zmena-rvppv-2021>

Řízení mateřské školy, nedatováno [online]. [cit. 17.2.2022]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/1135/5_rizeni_ms.pdf

Slovník cizích slov, 2005-2022 [online]. [cit. 20. 2. 2022]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz>

SPLAVCOVÁ, Hana, 2015. *Podmínky vzdělávání dvouletých dětí v mateřských školách*. Praha: UK. Diplomová práce. Pedagogická fakulta.

Vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých ze dne 4.10. 2005

Vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování ze dne 8. 3.2005.

Vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání ze dne 11. 1.2005.

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů ze dne 11. 8. 2000.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ze dne 10. 11. 2004.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Pozorovací arch - prázdný

Příloha č. 2: Pozorovací arch - vyplněný

Příloha č. 3: Otázky k rozhovoru s pedagogy

Příloha č. 4: Informovaný souhlas

Příloha č. 5: Adaptační program Komunikačního partnera 1

Příloha č. 1: Pozorovací arch - prázdný

	Podmínky pro dvouleté děti v MŠ	Rozhodně ano	Spíše ano	Částečně	Spíše ne	Rozhodně ne	Nelze určit
Věcné podmínky	Třída je přehledná s dostatkem volného prostoru						
	Děti mají větší prostor v šatně na hygienické pomůcky a náhradní oblečení						
	Hraček je přiměřené množství s jasným systémem ukládání						
	Hračky jsou přiměřené věku dětí a jsou pravidelně obměňovány						
	Výška nábytku odpovídá vzrůstu dětí						
	Děti mají možnost použít nočník						
	Koupelna zahrnuje nášlapný koš na pleny						
	Koupelna zahrnuje přebalovací pult (stůl)						
	Součástí koupelny je sprchový kout nebo vanička						
	Nábytek je ergonomický (židle, lehátka)						
Životospráva	Příjem tekutin je zajištěn po celou dobu pobytu v MŠ						
	Dětem je poskytnut dostatek času na jídlo a oblékání						
	Dětem je poskytnuto dostatek ovoce a zeleniny						
	Dětem je umožněna relaxace nebo odpočinek během dne						
Psychosociální podmínky	Klima ve třídě je příjemné						
	MŠ má vytvořený adaptační program						
	Je akceptován předmět z domova k adaptaci (fotka, plyšák, látková plena)						
	Děti mají dostatek času na volnou hru						
	Děti jsou oceňovány motivovány a podporovány						
	Vztahy s učitelkou jsou přátelské						
	Jsou nastavena jednoduchá pravidla, která děti dodržují						
Organizace	Děti mají dostatek času na činnosti						
	Ve třídě je pevný denní režim						
	Dítě má vlastní místo u stolu, v šatně, přihrádku na peřiny						
	Řízená činnost probíhá hrou, je krátká a poutavá						

Řízení MŠ	MŠ má speciální třídu pro děti do 3 let						
Personální zajištění	Učitelé ve třídě se dostatečně překrývají						
	MŠ má kvalifikovanou chůvu						
	Učitel užívá efektivní komunikaci						
	Na třídě je jedna hlavní učitelka						
	Učitelka je k dětem milá a laskavá						
	Učitel je dítěti vzorem						

Příloha č. 2: Pozorovací arch - vyplněný

	Podmínky pro dvouleté děti v MŠ	Rozhodně ano	Spíše ano	Částečně	Spíše ne	Rozhodně ne	Ne lze určit
Věcné podmínky	Třída je přehledná s dostatkem volného prostoru	X					
	Děti mají větší prostor v šatně na hygienické pomůcky a náhradní oblečení				X		
	Hraček je přiměřené množství s jasným systémem ukládání	X					
	Hračky jsou přiměřené věku dětí a jsou pravidelně obměňovány	X					
	Výška nábytku odpovídá vzrůstu dětí	X					
	Děti mají možnost použít nočník	X					
	Koupelna zahrnuje nášlapný koš na pleny		X				
	Koupelna zahrnuje přebalovací pult (stůl)					X	
	Součástí koupelny je sprchový kout nebo vanička	X					
	Nábytek je ergonomický (židle, lehátka)	X					
Životospráva	Příjem tekutin je zajištěn po celou dobu pobytu v MŠ	X					
	Dětem je poskytnut dostatek času na jídlo a oblékání		X				
	Dětem je poskytnuto dostatek ovoce a zeleniny	X					
	Dětem je umožněna relaxace nebo odpočinek během dne	X					
Psychosociální podmínky	Klima ve třídě je příjemné	X					
	MŠ má vytvořený adaptační program	X					
	Je akceptován předmět z domova k adaptaci (fotka, plyšák, látková plena)	X					
	Děti mají dostatek času na volnou hru	X					
	Děti jsou oceňovány motivovány a podporovány	X					
	Vztahy s učitelkou jsou přátelské	X					
	Jsou nastavena jednoduchá pravidla, která děti dodržují	X					
Organizace	Děti mají dostatek času na činnosti		X				
	Ve třídě je pevný denní režim	X					
	Dítě má vlastní místo u stolu, v šatně, přihrádku na peřiny	X					
	Řízená činnost probíhá hrou, je krátká a poutavá		X				

Řízení MŠ	MŠ má speciální třídu pro děti do 3 let	X					
Personální zajištění	Učitelé ve třídě se dostatečně překrývají	X					
	MŠ má kvalifikovanou chůvu	X					
	Učitel užívá efektivní komunikaci	X					
	Na třídě je jedna hlavní učitelka	X					
	Učitelka je k dětem milá a laskavá		X				
	Učitel je dítěti vzorem		X				

Příloha č. 3

Otázky k rozhovoru s pedagogy

1. Jak jste spokojená s uspořádáním třídy?
2. Z jakého důvodu nemá vaše školka přebalovací pult?
3. Mají rodiče možnost podílet se na akcích školy? Jak?
4. Jakým způsobem jsou rodiče informováni o dění a akcích školy?
5. Jaký máte adaptační program?
6. Máte dovolený nějaký předmět z domova k lepší adaptaci?
7. Kladete si podmínky pro přijetí dvouletého dítěte do MŠ? Jaké?
8. Vyměňujete hračky během roku?
9. Máte tady nějaká pravidla? Jak je během roku s dětmi aplikujete?
10. Posílá vás paní ředitelka v rámci dalšího vzdělávání na nějaké školení související s dvouletými dětmi?
11. Když máte ve třídě i mladší děti, jsou hračky nějak rozdělené?
12. Má každá věc pevně dané místo?
13. Je dětem, které neusnou, nabídnuta jiná činnost?
14. Jak to máte s chůvou?
15. Jak informujete rodiče o dítěti?

Příloha č. 4

Informovaný souhlas s využitím výzkumného rozhovoru

zaznamenaného pro účely výzkumného projektu bakalářské práce

Podmínky mateřských škol pro výchovu a vzdělávání pro děti od dvou do tří let

Výzkum probíhá pro účely zpracování bakalářské práce vedené na Fakultě pedagogiky Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Bakalářská práce je psána na oboru primární a preprimární pedagogiky. Cílem tohoto výzkumu je zjistit jak a jakým způsobem mají mateřské školy na Humpolecku zajištěné podmínky pro dvouleté děti. Pro účely analýzy je klíčové získat informace o kvalifikovanosti učitelů, o řediteli jakožto o vedoucím kolektivu, o informovanosti učitelů a rodičů a zapojení rodiny do předškolního vzdělávání. Rozhovor, který s Vámi bude zaznamenán, bude ihned po jeho pořízení anonymizován. Všechny veřejně přístupné výstupy z výzkumu a jeho analýzy budou citovány anonymně, a bude s nimi nakládáno bez vazby na Vaši osobu.

Souhlasím s poskytnutím rozhovoru Janě Krčilové pro účely výše popsaného výzkumného projektu.

V.....Dne..... Podpis

Příloha č. 5

Adaptační program Komunikačního partnera 1

1. Den – pobyt pouze do svačiny (9:00)
2. Den – pobyt pouze do svačiny (9:00)
3. Den – pobyt se svačinou (9:45)
4. Den – pobyt se svačinou (9:45)
5. Den – pobyt venku (11:00)
6. Den – pobyt venku (11:00)
7. Den – pobyt s obědem (12:00)

Poznámka: Adaptační režim je doplňován, prodlužován a upravován podle potřeb dětí.